

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสาน ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
2. การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย
3. พัฒนาการและการเรียนรู้เกี่ยวกับการฟังและการพูด
4. นิทานพื้นบ้านและหนังสือภาพประกอบนิทาน
5. ดัชนีประสิทธิผล (E.I.)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

1. ปรัชญาการศึกษา

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม - วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐาน คุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

2. หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและ ให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพมีการส่งเสริม

กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท พัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย และ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถ ดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

3. จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการ ด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่าง ระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สรุปได้ดังนี้

- 3.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย สุขภาพและมีสุขนิสัยที่ดี
- 3.2 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
- 3.3 อยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข สามารถช่วยเหลือตนเอง ใช้ภาษา สื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับวัย และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- 3.4 มีความสามารถในการคิด มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และ แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับวัย
- 3.5 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

4. คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อ เด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้อง สังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้ เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่ กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่าง ชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทัน่วงที

คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3-5 ปี มีดังนี้

4.1 เด็กอายุ 3-5 ปี

4.1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

- 1) กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่
- 2) เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- 3) เขียนรูปร่างกลมหรือรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้

4) ใช้กรรไกรมือเดี่ยวได้

4.1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

- 1) แสดงอารมณ์ตามความรู้สึกได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 2) ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
- 3) ต้องการให้มีคนฟัง สนใจ

4.1.3 พัฒนาการด้านสังคม

- 1) ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ได้ด้วยตนเอง
- 2) เล่นหรือทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่น ได้
- 3) เล่นสมมุติได้
- 4) รู้จักรอคอย และการแบ่งปัน

4.1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

- 1) ตำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกันและต่างกัน ได้
- 2) บอกชื่อของตนเองได้
- 3) ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
- 4) สนทนาได้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้
- 5) สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ
- 6) ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดงท่าทาง
- 7) รู้จักใช้คำถาม “อะไร”
- 8) สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ
- 9) อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

เขียนแบบ

5. ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1 - 3 ปีการศึกษาโดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

6. สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือ

กระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กบุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่ง ๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรม ที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

6.1 ประสพการณ์สำคัญ

ประสพการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้าง องค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆที่อยู่รอบตัว รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไปพร้อมกันด้วย ประสพการณ์สำคัญ มีดังนี้

6.1.1 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
ได้แก่

1) สุนทรียภาพ

1.1) การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน และเรื่องราว/เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ

2) คุณธรรม จริยธรรม

2.1) การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

6.1.2 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่

1) การคิด

1.1) การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และ

ดมกลิ่น

1.2) การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ

หรือสถานที่จริง

1.3) การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของ

ผลงาน

1.4) การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และ

1.5) การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ

2) การใช้ภาษา

2.1) การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด

2.2) การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ตนเองหรือ

เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง

2.3) การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์

ของสิ่งต่าง ๆ

2.4) การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน

2.5) การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อ

ความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีด เขียนเขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง

2.6) การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อ

ความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ

7. สาระที่ควรเรียนรู้

สาระที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรม ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็กสาระที่เด็กอายุ 3-5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

7.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเอง เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย เรียนรู้ที่จะเล่นเป็นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ควรรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

7.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาส รู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้อง เกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

7.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต รวมทั้งความ เปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

7.4 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัส ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ใน ชีวิตประจำวัน

8. การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็น ส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของ หลักสูตรการประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก ดังนี้

8.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก

8.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี

8.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรม

ประจำวัน

8.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนเลือกใช้เครื่องมือและจดบันทึกไว้

เป็นหลักฐาน

8.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้ แหล่งข้อมูลหลาย ๆ ด้าน

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3 - 5 ปี ได้แก่ การสังเกตการณ์บันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงาน เด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น การเล่าเรื่อง เช่นนิทาน เรื่องสั้น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. หลักการจัดประสบการณ์

1.1 จัดประสบการณ์เล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิเทศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 - 60 นาที

3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภททั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเมตบอล ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วน ใช้ อุปกรณ์ ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย และศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาส ตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอบแทรกคุณธรรมจริยธรรมตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

3.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษาสถานศึกษาที่ ประกอบอาหารหรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

3.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรม

ทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรัก การอ่านและบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึง หลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

3.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้ พัฒนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่ง ๆ รอบตัวโดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ ประดิษฐ์สิ่ง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

พัฒนาการและการเรียนรู้เกี่ยวกับการฟังและการพูด

1. พัฒนาการและการเรียนรู้เกี่ยวกับการฟัง

1.1 ความหมายของการฟัง

คุณา รักไทยและปานจิตต์ โกญจนววรรณ (2544 : ก) ได้กล่าวถึงการฟัง ว่าการฟังที่แท้จริง หมายถึง การให้ความสนใจในคำพูดอย่างเต็มที่จนเกิดความเข้าใจ ความหมายทุกนัยของคำพูดเหล่านั้น

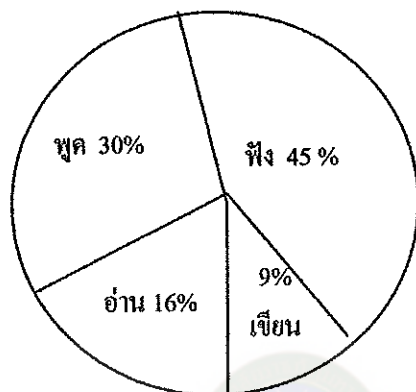
บันลือ พุกกะวัน (2522 : 39) กล่าวว่า การฟังหมายถึง การได้ยินโดยมี ความตั้งใจรับและเกิดความเข้าใจตามเจตนาที่อีกฝ่ายหนึ่งสื่อมา ส่วนการได้ยินนั้น มิได้มีความ ตั้งใจหรือสนใจ การฟังจึงลึกซึ้งกว่ามาก การฟังเกิดจากความตั้งใจ การได้ยินและเข้าใจสิ่งที่ ได้ยินนั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การฟังหมายถึงกระบวนการรับรู้เสียงที่ได้ยิน โดยต้องใช้ สมาธิและความตั้งใจอย่างเต็มที่เพื่อให้สามารถจับข้อความต่างๆได้ รู้ความหมายและเกิด ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จนแสดงปฏิกิริยาได้ตอบโต้ตามต้องการ

1.2 ความสำคัญของการฟัง

ประมวญ ลิตตินัน (2513 : 8) กล่าวว่า การฟังเป็นสิ่งที่เด็กปฏิบัติมาแล้ว ตั้งแต่เกิด เด็กรู้จักฟังก่อนที่จะพูดเป็น ในระยะ 6 ปีแรกของชีวิต หูของเด็กจะทำงานอย่าง หนักในการรับฟัง เมื่อเด็กมีอายุได้ 6 ปี เด็กจะเข้าใจถ้อยคำตั้งแต่ 2,500 คำ ถึง 24,000 คำ เมื่อเด็กมาเข้าโรงเรียนย่อมมีโอกาสที่จะได้ฟังคนอื่นพูดอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะให้การฟัง มีประสิทธิภาพดีครูต้องช่วยฝึกด้วย โดยฝึกให้เด็กรู้จักฟังอย่างไตร่ตรอง เพราะการฟังเป็น เรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

วันทิพย์ สิ้นสูงสุด (2535 : 6) อ้างถึงการศึกษาของสมาคมโสตทัศนูปกรณ์ แสดงให้เห็นทักษะสำคัญๆ นั้น การฟังเป็นทักษะแนวหน้าที่ต้องทำมากที่สุดทุกวัน ตัวเลข แสดงว่าในชั่วโมงทำงานคนเราฟังประมาณร้อยละ 45 เปอร์เซนต์ พูดประมาณร้อยละ 30 เปอร์เซนต์ อ่านประมาณร้อยละ 16 เปอร์เซนต์ และเขียนเพียงร้อยละ 9 เปอร์เซนต์ ของ เวลาทำงานในวันหนึ่งๆเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงร้อยละของทักษะทางภาษาที่ใช้ในวันหนึ่งวัน (ที่มา : วันทิพย์ สิ้นสูงสุด.

2535 : 6)

นอกจากนั้น ยูดา รักไทยและปานจิตต์ โภจนาวรรณ (2544 : คำนำ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการฟังว่า เป็นประตูสำคัญที่เปิดไปสู่การเรียนรู้ การเรียนรู้ก่อให้เกิด พัฒนาการ ซึ่งการที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการฟัง ไม่ว่าจะเป็นการฟัง ในครอบครัว ในโรงเรียน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน การปรึกษาหารือ การพูดคุย ฯลฯ

มาซาโก (Machado. 1997 : 71 ; อ้างอิงถึงใน นางเยาว์ ทลิกกลาง. 2543 : 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการฟังไว้ว่า พัฒนาการทางการฟังของเด็กปฐมวัย จะเป็นทักษะ ทางภาษาที่เด็กเรียนรู้ได้ดีกว่าด้านอื่นๆ ครูจึงควรให้ความสำคัญกับการสอนฟังในฐานะที่เป็น ทักษะทางภาษา ที่เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ก่อนการพูด

สรุปว่า การฟังมีความสำคัญเพราะเป็นทักษะทางภาษาที่คนเราใช้มากที่สุด ในแต่ละวัน มีผลต่อการเรียนรู้ เพราะเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดปัญญา ความเฉลียวฉลาด เป็นทักษะ สำคัญที่จะส่งผลต่อการพูด การอ่านและการเขียน ตลอดจนส่งผลต่อการแสดงออกซึ่ง ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ส่วนการฟังของเด็กปฐมวัยนั้น เด็กจะใช้ทักษะการฟังได้ดีกว่าด้านอื่นๆ เป็นพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และ จะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเรื่อยๆ จึงควรฝึกทักษะด้านการฟังแก่เด็กในวัยนี้เป็นอย่างยิ่ง

1.3 องค์ประกอบของการฟัง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 2) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการฟังไว้ดังนี้

1.3.1 การจำแนกเสียง

1.3.2 การฟัง คำพูด คำสั่งเข้าใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้อง

1.3.3 มารยาทในการฟัง

1.3.4 การฟังนิทาน เรื่องราวแล้วจับใจความ

1.3.5 การฟังเพลง คำคล้องจอง และการเล่นที่สร้างเสริมประสบการณ์

ทางภาษา

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการฟังได้แก่ การจำแนกเสียง การฟังคำพูด นิทาน เรื่องราว การจับใจความ จนเกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ด้วยความต้องการและควรมี มารยาทในการฟัง ผู้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจึงได้กำหนดขอบข่ายของการเตรียมความพร้อม ด้านการฟังของเด็กก่อนประถมศึกษาเป็น สามธิ/มารยาทในการฟัง การจำแนกเสียง การฟังเป็นคำ การฟังเป็นประโยค และการฟังจับใจความ

1.4 พัฒนาการด้านการฟัง

นงเยาว์ คลิกคล้าย (2543 : 11) ได้กล่าวถึงความสามารถทางภาษาด้าน การฟังของเด็กในแต่ละช่วงอายุ ไว้ดังนี้

อายุ 0-2 ปี พยายามเลียนเสียงที่ได้ยิน เข้าใจคำและประโยคง่ายๆ ชอบ ฟังโฆษณาทางโทรทัศน์และเสียงที่สะกิดใจ ชอบฟังเรื่องสั้นๆ และเพลงกล่อมเด็ก

อายุ 3 ปี ชอบฟังเสียงต่างๆ ที่ได้ยินคุ้นหูอยู่ เช่น เสียงสัตว์ ยานพาหนะ เครื่องใช้ในครัว ชอบฟังนิทานที่ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังแบบสองต่อสอง ฟังไม่ได้นาน และฟังอย่าง ตั้งใจ สามารถเข้าใจภาษาพูดง่ายๆของผู้ใหญ่ เช่น อย่า ไม่ การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่ยังไม่ สม่าเสมอ สามารถเชื่อมโยงเสียงกับวัตถุที่ใช้ทำเสียงได้

อายุ 4 ปี ฟังเรื่องได้นานขึ้น อาจเลือกหนังสือให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง สามารถปฏิบัติตามคำสั่งอย่างง่ายๆได้ บางครั้งจะแกล้งทำเป็นไม่ได้ยิน หรือไม่สนใจคำสั่ง หรือเสียงเรียก ชอบฟังเรื่องซ้ำๆ และสามารถจำแนกความแตกต่างของเสียงได้

อายุ 5 ปี ตั้งใจฟังนานขึ้น ชอบฟังนิทาน เพลง คำคล้องจอง สามารถ ปฏิบัติตามคำสั่งได้มากขึ้น เข้าใจคำพูดข้อความยาวๆของผู้ใหญ่

อายุ 6 ปี ชอบฟังเรื่องราวต่างๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับธรรมชาติและปรากฏการณ์ต่างๆ

สรุปได้ว่า เด็กจะเรียนรู้การฟังจากการได้ยิน ทั้งจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียง ผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดู และกิจกรรมด้านการฟังต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่จัดให้เด็ก ซึ่งล้วนมีผลต่อพัฒนาการด้านการฟังของเด็กทั้งสิ้น

1.5 ประเภทของการฟัง

เยวพา เดชะคุปต์ (2542 : 79) แบ่งชนิดการฟังไว้ดังนี้

1. การฟังอย่างเงียบ
2. การฟังอย่างตั้งใจ ได้แก่ การฟังคำสั่ง การฟังประกาศเพื่อปฏิบัติตาม
3. การฟังอย่างชื่นชม เช่น การฟังดนตรี
4. การฟังอย่างวิเคราะห์ สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้

ศุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 60) ได้แบ่งประเภทของการฟังที่ควรส่งเสริมให้กับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. การฟังเพื่อจำแนกความแตกต่างของเสียง
2. การฟังเพื่อปฏิบัติตามคำสั่ง
3. การฟังเพื่อเข้าใจความหมายของคำศัพท์
4. การฟังเพื่อเข้าใจเรื่องราว

เคนเนดี (Kenedy, 1975 : 146 ; อ้างอิงถึงใน นงเยาว์ คลิกกลาย, 2543 : 10)

ได้จัดประเภทของการฟังไว้ 7 ประเภท ดังนี้

1. การฟังทั่วไปในชีวิตประจำวัน (Simple Listening)
2. การฟังเพื่อจำแนกเสียง (Discriminative Listening) เช่น การฟังเสียงสัตว์ เสียงขวิดยาน

สัตว์ เสียงขวิดยาน

3. การฟังเพื่อเป็นการพักผ่อน (Listening for Relaxation) เช่น การฟังบทกลอน การฟังเรื่องราวและนิทานต่างๆ

4. การฟังเพื่อจับสาระสำคัญ (Listening for Information) เช่น การฟังประกาศ การฟังความคิดเห็นและการฟังเพื่อตอบคำถาม

5. การฟังเพื่อจับความคิด (Listening for Organize Ideas) เช่น การฟังอภิปราย และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ

6. การฟังอย่างพินิจพิเคราะห์ (Critical Listening)

7. การฟังเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (Creative Listening) เช่น การฟังดนตรีและการแสดงต่างๆ

สรุปได้ว่า ประเภทของการฟังมีดังนี้คือ การฟังเพื่อความรู้ การฟังเพื่อความบันเทิง การฟังเพื่อความเข้าใจและเพื่อปฏิบัติตาม การฟังเพื่อแสดงความคิดเห็น

1.6 จุดประสงค์ของการฝึกทักษะด้านการฟัง

ณัฐหทัย สร้างสุข (2544 : 35) กล่าวถึงจุดประสงค์ของการฝึกทักษะในการฟังไว้ ดังนี้

1. ฟังคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมีความเข้าใจ
2. สามารถจำแนกความแตกต่างของเสียงได้
3. สามารถได้ยินเสียงรอบ ๆ ข้างที่เกิดขึ้น
4. ฟังนิทานหรือคำประพันธ์แล้วได้รับความเพลิดเพลิน
5. พูดประโยคคำสั่งง่าย ๆ ได้
6. สามารถจำข้อมูล 2-3 สิ่งที่ได้จากการฟังเมื่อต้องการสรุป
7. สามารถที่จะร่วมสนทนากับผู้อื่นได้ เมื่อฟังแล้วสามารถตอบโต้ได้

สรุปได้ว่า การฝึกทักษะด้านการฟังนั้น ก็เพื่อพัฒนาการได้ยินไปสู่การฟังแล้วเข้าใจ จนสามารถจำแนกเสียง เรียบเรียงเป็นประโยคง่าย ๆ ได้รับความเพลิดเพลินจากนิทานแล้วร่วมสนทนาโต้ตอบ จดจำ และนำเรื่องราวที่ได้ฟังมาสรุปได้

1.7 การส่งเสริมการฟัง

เยาวพา เฉษะคุปต์ (2542 : 79) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึงในการส่งเสริมการฟังไว้ดังนี้

1. ชนิดของการฟัง การฟังมีหลายชนิด ซึ่งครูควรหาทางส่งเสริมได้แก่
 - 1.1 การฟังอย่างเงียบ
 - 1.2 การฟังอย่างตั้งใจ ได้แก่ การฟังคำสั่ง การฟังประกาศ

เพื่อปฏิบัติตาม

- 1.3 การฟังอย่างชื่นชม เช่น การฟังดนตรี
- 1.4 การฟังอย่างวิเคราะห์ สามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้

2. การจัดประสบการณ์ในการฟัง ในการจัดประสบการณ์ในการฟัง

ครูควรมีวิธีการ ดังนี้

- 2.1 ให้เด็กนั่งฟังอย่างสบาย ๆ

2.2 ให้เด็กเข้าใจว่าการฟังเป็นสิ่งสำคัญ ควรตั้งใจฟังผู้อื่นพูดและฝึกมารยาทในการฟังด้วย

2.3 การปฏิบัติตนในการสอนฟังของครู ควรจะทำสิ่งต่อไปนี้

2.3.1 พูดด้วยน้ำเสียงปานกลาง พอทีเด็กจะได้ยิน ไม่ควรตะเบ็ง ตะโกน หรือพูดค่อยจนเกินไป

2.3.2 อย่าพูดมากจนเกินไป จนเด็กเกิดความเคยชิน ไม่ตั้งใจฟัง

2.2.3 ให้เวลาเด็กเตรียมพร้อมที่จะรับฟัง เช่น ให้เด็กเตรียมพร้อมก่อนที่จะพูดกับเด็ก

2.2.4 อธิบายให้เด็กฟัง โดยใช้คำพูดง่ายๆ และมีการเตรียมตัวล่วงหน้า

3. หาหัวข้อที่เด็กสนใจรับฟัง เช่น สนทนาถึงปัญหาของเด็ก เหตุการณ์ประจำวัน การเตรียมการเพื่อไปทัศนศึกษา ฯลฯ

4. สร้างบรรยากาศให้เด็กแยกเรื่องต่างๆ ที่ได้ยิน

5. ฝึกให้เด็กแยกเรื่องต่างๆ ที่ได้ยิน เช่น เสียงจากธรรมชาติ ขวดยาน การจราจร เสียงคน เสียงสัตว์ โดยให้เด็กลองปิดตา แล้วฟังเสียง แล้วให้บอกว่าเสียงใดดัง - ค่อย ๆ - แหลม โกล่ - โกลด ฯลฯ

6. จัดประสบการณ์ในการฟังอย่างมีความหมาย โดยให้เด็กเกิดความรู้สึกสนุกสนาน และได้เนื้อหาสาระด้วย เช่น ครูควรใช้นิทาน บทร้อยกรอง เทียบบันทึก เรื่องราว การให้เด็กหาทิศทาง การสนทนา ฯลฯ เข้ามาใช้ในการฝึกทักษะการฟัง

สรุปได้ว่าการฟังเป็นสิ่งสำคัญที่ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการฟังของเด็ก ทั้งนี้ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการฟังให้เด็กเห็น การใช้คำพูดที่มีความเหมาะสมทั้งน้ำเสียง ความชัดเจน เนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก จัดบรรยากาศการฟัง จัดกิจกรรมการฟังที่หลากหลาย เช่น ให้ฟังเสียงต่างๆ ฟังเพลง คนตรี นิทาน ทั้งนี้กิจกรรมที่ทำให้การฟังของเด็กมีความหมายมากที่สุดคือการฟังนิทาน เพราะเด็กได้ทั้งความสนุกสนาน เนื้อหาสาระและคติสอนใจ

2. พัฒนาการและการเรียนรู้เกี่ยวกับการพูด

2.1 ความหมายของการพูด

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 86) ได้กล่าวว่า การพูดหมายถึงพฤติกรรมติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคล ด้วยการใช้อวัยวะ น้ำเสียง ภาษา อากัปกิริยาท่าทาง สีหน้า

แววตา เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกความคิดความต้องการของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและตอบสนองได้

สรุปได้ว่า การพูดเป็นพฤติกรรมติดต่อกสื่อสารกันระหว่างบุคคล โดยใช้ น้ำเสียงเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด เรื่องราว ความต้องการ สร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจ และตอบสนองกันได้ ซึ่งขอบข่ายการฝึกทักษะด้านการพูดของเด็กระดับปฐมวัย ในการศึกษา ค้นคว้าครั้งนี้เป็นการสนทนาและตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการเล่าเรื่องจากหนังสือ ภาพประกอบนิทาน

2.2 ความสำคัญของการพูด

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 63-64) ได้กล่าวว่า การพูดเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต การฝึกพูดเป็นพื้นฐานที่จะช่วยฝึกทักษะด้านภาษาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจุดประสงค์ของการฝึกพูดมีดังนี้

1. เพื่อให้เด็กพัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติ ได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ
2. พัฒนาความสามารถในการพูดได้ชัดเจน ได้ฝึกเสียงที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก เช่น เสียง “ส” นอกจากนี้ยังควรพูดด้วยเสียงที่น่าฟัง รื่นหู ไม่ดัง ไม่ค่อยเกินไป มีความมั่นใจในการพูด
3. พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่น เด็กๆมักจะพูดประโยคปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำครับ” หรือ “ไม่ได้ทำค่ะ”
4. เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อกับสังคมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นๆ การที่เด็กจะเป็นที่น่าคบหาสมาคมด้วยย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพ ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้ ย่อมจะต้องฝึกเด็กให้รู้จักใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่น คำว่า “ขอโทษ” “ขอบคุณ” “ขบใจ” โดยต้องเป็นแบบให้เด็กและต้องให้เด็กใช้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้จะต้องให้รู้จักกาลเทศะด้วย เสียงที่พูดในห้องเรียนย่อมจะไม่ต้องดังเหมือนเสียงที่ใช้ในสนาม
5. เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่นคือ ไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นของตนเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่นพูด สามารถพูดสิ่งที่มีผู้กล่าวไว้ได้
6. การฝึกเลียนเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่างๆ หากไม่ฝึกในเรื่องนี้เด็กบางคนจะเล่าเรื่องไม่ตรงจุด เช่น เด็กอาสาจะเล่าเรื่อง “ไปเที่ยวทะเล” แทนที่จะ

พูดถึงการไปทะเล เด็กบางคนจะมัวพะวงแต่จุดไม่สำคัญ เช่น มัวแต่พูดเกี่ยวกับการแต่งตัว การซื้อของต่าง ๆ สำหรับการเดินทาง ครูอาจต้องช่วยเตือนเด็กให้พูดเข้ามาหาเรื่องอีกทีหนึ่ง

7. เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักของการออกเสียง เสียงวรรณยุกต์ การเว้นวรรค การเรียบเรียงคำให้เป็นประโยค และคำบางคำมีความหมายได้หลายอย่าง

สรุปได้ว่า การพูดเป็นทักษะทางภาษาที่สำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้ความรู้สึกนึกคิดและเข้าใจได้รวดเร็ว เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของบุคคล ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เพราะการพูดสื่อสารช่วยสานความเข้าใจ ส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ฝึกฝนกันตั้งแต่วัยเด็ก ให้สามารถพูดได้อย่างคล่องแคล่ว ชัดเจน กล้าแสดงความคิดเห็นและมีมารยาทในการพูด

2.3 พัฒนาการด้านการพูด

ประภาพันท์ นิลอรุณ (2530 : 28 – 29) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาว่า มนุษย์มีขั้นตอนในการใช้ภาษาติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีพัฒนาการดังนี้

1. อายุแรกเกิด -1 ปี เด็กเริ่มส่งเสียงร้อง การโต้ตอบอาจมีหรือไม่มี ความหมายก็ได้ เริ่มเรียนคำง่ายใกล้ตัว เช่น พ่อ แม่ บางครั้งเล่นเสียงเพื่อความเข้าใจของตนเอง เท่านั้น แต่ไม่มีความหมายสำหรับผู้อื่น

2. อายุ 1-5 ปี มีการพัฒนาภาษาพูดในระยะเริ่มแรก (Early Linguistic Development) เริ่มใช้ภาษาพูดเป็นประโยคง่าย ๆ เช่น แม่มา พ่อทำงาน จากการวิจัยปรากฏว่า เมื่อเด็กเริ่มพูดมักพูดเป็นคำนามก่อน เช่น แมว หมา นม ต่อมาจึงเป็นคำกริยา

3. อายุ 5-11 ปี เป็นการพัฒนาการพูดในระยะหลัง (Later Linguistic Development) ระยะนี้เด็กเริ่มเรียนคำศัพท์ การอ่านความหมาย เริ่มสนใจไวยากรณ์ เริ่มใช้ภาษาพูดในลักษณะรูปประโยคที่สมบูรณ์ และเริ่มเข้าใจคำ และความหมายของคำมากขึ้น

4. อายุ 11 ปีขึ้นไป เป็นการพัฒนาการสร้างประโยค (Development of Syntax) เด็กเริ่มศึกษาไวยากรณ์อย่างแท้จริง และสามารถใช้ภาษาได้ดียิ่งขึ้น

จุฬารัตน์ อินุพัฒน์ (2543 : 13) ได้แบ่งพัฒนาการด้านการพูดเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. การเปล่งเสียงก่อนการพูดภาษา ตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี ในระยะนี้ เด็กจะเริ่มส่งเสียงร้อง การโต้ตอบอาจมีความหมายหรือไม่มีความหมาย แต่ส่วนมากเป็นการ สื่อความรู้สึก คือเด็กจะเริ่มส่งเสียงร้องที่ไม่มี ความหมาย เป็นพื้นเสียงธรรมดา ไม่มีเสียงสูง

คำ เริ่มเล่นเสียง เริ่มเรียนคำง่ายๆ ใกล้เคียงตัว เช่น พ่อ แม่ และบางครั้งเพื่อความเข้าใจของตัวเองเท่านั้น แต่ไม่สื่อความหมายสำหรับผู้อื่น

2. การพัฒนาการพูดภาษาไทยในระยะเริ่มแรก (Early Linguistic Development) เด็กวัย 1-5 ปี เด็กเริ่มใช้ภาษาพูดเป็นประโยคง่ายๆ เช่น แม่มา พ่อไป ระยะแรกเด็กจะพูดคำเดียวมากกว่าคำหลายพยางค์ ในการวิจัยปรากฏว่า เด็กเริ่มพูดนั้นจะพูดคำนามก่อน เช่น แมว หมา นม ต่อมาจะเป็นคำกริยาที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว เช่น ไป กิน และต่อมาจะเป็นคำคุณศัพท์ วิเศษณ์ สรรพนาม สันธาน บุพบท ปรากฏระยะหลังและเมื่อเข้าโรงเรียน ภาษาของเด็กวัยเริ่มเรียน เริ่มเป็นประโยคแต่จะฝึกทักษะในการออกเสียงมากกว่าอย่างอื่น

3. การพัฒนาการพูดในระยะหลัง (Later Linguistic Development) ระยะ 3-11 ปี ระยะนี้เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนแล้ว ในระยะ 5-8 ปี เด็กก็มีพัฒนาการทางภาษามากขึ้น เด็กเริ่มเรียนคำศัพท์ การอ่านความหมาย เริ่มสนใจไวยากรณ์ เริ่มใช้ภาษาพูดในลักษณะรูปประโยคที่สมบูรณ์ และในระยะหลังเริ่มศึกษาคำศัพท์ต่างๆ เริ่มเข้าใจความหมายนามธรรมของศัพท์มากขึ้น

4. การพัฒนาการสร้างประโยค (Development of Syntax) ระยะตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป เด็กจะเริ่มศึกษาไวยากรณ์อย่างแท้จริงและสามารถใช้ภาษาได้ดียิ่งขึ้น

ฉลองรัฐ อินทรีย์ (2522 : 75-76) ได้แบ่งพัฒนาการทางการพูดออกเป็น

4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นปฏิภริยาสะท้อน (Reflexive Vocalization) เป็นการพูดของเด็กทารกตลอดใหม่ การออกเสียงเป็นไปไม่ได้โดยอัตโนมัติและยังไม่มีมีความหมาย ซึ่งต่อมาเมื่ออายุประมาณหนึ่งเดือนครึ่ง ทารกจะเปล่งเสียงต่างๆกันได้ตามความรู้สึกของตนเอง เช่น ชอบ ไม่ชอบ ง่วง หิว เป็นต้น

2. ขั้นเล่นเสียง (Babbling Stage) เป็นการพูดของเด็กทารกอายุตั้งแต่หนึ่งเดือนครึ่งถึงแปดเดือน ซึ่งอวัยวะในการเปล่งเสียงและการฟังเสียงมีการเริ่มพัฒนามากขึ้น เช่น ปาก ลิ้น หู ทารกจะได้ยินเสียงผู้อื่นและเสียงตนเอง และมีความสนุกในการเล่นเสียงที่ตนเองได้ยิน ทารกทุกชาติทุกภาษาจะส่งเสียงเหมือนกันหมดและเสียงที่เปล่งออกมายังไม่บอกความหมายชัดเจน ทารกจะเริ่มมีความรู้สึกนึกคิด เข้าใจแยกแยะออกได้ว่า ตนเองและสิ่งแวดล้อมเป็นคนละส่วนกัน ซึ่งเมื่อเขาอายุน้อยกว่าแปดเดือน เขาจะมีความเข้าใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นส่วนหนึ่งของเขา เช่น ขวดนม หมอนที่เขาใช้ ต่อมาเมื่อเขามีอายุเพิ่มมากขึ้น

จนถึงอายุแปดเดือน ทารกจะพยายามลองทำเสียงต่างๆ ทุกชนิด ซึ่งเป็นการซ้อมเสียงก่อน ที่ จะสามารถเปล่งออกมาเป็นคำพูดต่อไป

3. ขั้นเลียนเสียง (Lalling Stage) เป็นพัฒนาการในการพูดของทารก อายุประมาณเก้าเดือน ทารกจะสนุกในการเลียนเสียงที่เขาได้ยินต่อจากการเล่นเสียงของตัวเอง ประสาทของการรับเสียงจะมีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นและสามารถจับเสียงผู้อื่นพูด ประสาทตา สามารถจับภาพการเคลื่อนไหวของริมฝีปากได้แล้ว ทำให้เด็กมีความสุขที่จะเลียนเสียงผู้อื่น มากกว่าการเลียนเสียงผิๆ ถูกๆ และยังไม่ค่อยเข้าใจความหมายของเสียงพูดของผู้ใหญ่นัก เด็กทารกไม่สามารถพัฒนาทางด้านภาษาถึงขั้นที่สามนี้ เป็นขั้นที่ทารกเริ่มพูดภาษาแม่ของตน (ภาษาแม่ หมายถึง ภาษาซึ่งเราได้มาตั้งแต่เราได้รับการเลี้ยงดูให้เติบโตมาในภาษาใดภาษานั้นก็กลายเป็น “ภาษาแม่” ของเรา)

4. ขั้นรู้ความหมายของเสียงที่ได้ยิน (True Speech) เป็นการพัฒนาการใช้ภาษาของทารกตั้งแต่อายุหนึ่งถึงสองปีครึ่ง โดยทารกจะใช้ความจำ การใช้เหตุผล การเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่ทารกได้รู้ ได้เห็น เช่น ทารกจะเริ่มเข้าใจความหมายของคำว่า “แม่” คือ ผู้ที่เลี้ยงดูตน ให้ความรัก ความอบอุ่น ต่อมาเด็กจะค่อยๆ หักพูดทีละคำก่อน แล้วจึงหักใช้วลี ต่อมาเป็นประโยค ซึ่งยังไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เรื่อยๆ มาจนสามารถพูดอย่างถูกต้องตามหลักภาษาของชาตินั้นๆ

พราวพรรณ เหลืองสุวรรณ (2533 : 90-93) ได้กล่าวถึงความสามารถด้านการพูดของเด็กปฐมวัยในแต่ละช่วงอายุ ดังนี้

อายุ 0-2 ปี เด็กแรกเกิดจะสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยภาษาท่าทาง เมื่อพูดได้สามารถพูดคำบางคำได้ชัดเจน แต่จะไม่เข้าใจความหมายของคำ 18 เดือนพูดได้ประมาณ 10 คำ และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถึง 30 คำ เมื่ออายุประมาณ 2 ปี ชอบตั้งคำถามว่า อะไร ทำไม ส่วนมากยังพูดไม่ชัด โดยเฉพาะตัว ร, ล และคำควบกล้ำ บางครั้งพูดกลับกัน ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ไม่ควรกล่าวล้อเลียนหรือตำหนิ เพราะจะทำให้เด็กพัฒนาช้า เด็กจะสามารถเข้าใจความหมายและคำมากกว่าส่วนที่ต้องการจะพูดออกมา

อายุ 3 ปี มีพัฒนาการทางภาษาเร็วมาก สามารถตั้งคำศัพท์ใหม่ๆ หรือเรียกชื่อสิ่งใหม่ตามความเข้าใจของตน สามารถเข้าใจคำพูดง่ายๆ ของผู้ใหญ่ เช่น อย่า ไม่ แต่ ยังไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่มองไม่เห็น ดังนั้นการปฏิบัติตามคำสั่ง คำขอร้องของผู้ใหญ่ จึงยังไม่สม่ำเสมอ และยังไม่ลืมคำถามว่าทำไมจะพยายามทำความเข้าใจคำถามที่ตนเองถามไปเช่นกัน

อายุ 4 ปี ในด้านภาษาเด็กวัยนี้ เริ่มเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น มีความสนใจคำพูดของผู้ใหญ่ และชอบเลียนแบบ เริ่มพูดประโยคที่ยาว และใช้คำถามที่มีเหตุผลมากขึ้น ชอบฟังนิทานซ้ำๆ โดยไม่เบื่อ

อายุ 5 ปี สามารถเข้าใจคำพูด ข้อความยาวๆของผู้ใหญ่ได้ดี และพยายามพูดยาวๆ โดยเลียนแบบผู้ใหญ่ในการสร้างประโยค ชอบฟังนิทานประเภทเทพนิยาย และชอบแสดงบทบาทสมมติประกอบ

อายุ 6 ปี เด็กส่วนใหญ่จะสนใจการพูด ชอบสนทนากับเพื่อนๆ หรือผู้ใหญ่ มากกว่าการเล่นสิ่งของ และมีความสุขมากเมื่อได้สนทนากับผู้อื่น และไม่ชอบถูกวิจารณ์ต่อหน้าผู้อื่นหรือชุมชน ชอบฟังเรื่องราวต่างๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับธรรมชาติ ปรากฏการณ์ต่างๆ เริ่มสนใจในการอ่าน โดยเฉพาะเทพนิยายที่มีภาพประกอบ

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย จะเริ่มตั้งแต่วัยแรกเกิด โดยจะเริ่มจากการเปล่งเสียงร้อง ซึ่งยังไม่มีความหมาย จากนั้นจึงจะพัฒนาเป็นคำเดี่ยวโดดๆ จะพัฒนาเป็นประโยคสั้นๆ จากภาษาง่าย ๆ สู่ภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อสื่อความหมาย ความคิด ความรู้สึก ความต้องการของตนเอง จนสามารถพัฒนาการใช้ได้ดีเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ซึ่งทุกอย่างจะเป็นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

2.4 กระบวนการเรียนภาษาพูด

การศึกษากระบวนการเรียนภาษาพูดของเด็ก จะทำให้สามารถกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านการพูดให้แก่เด็กได้อย่างถูกขั้นตอนและเหมาะสมซึ่ง ประภาพันธ์ นิลอรุณ (2530 : 29) กล่าวถึงกระบวนการในการเรียนภาษาพูดของเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารกันได้ นั้นมีลำดับขั้นดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการเรียนภาษา เพราะเป็นขั้นที่เด็กเลียนเสียงคำพูดตามเสียงที่ได้ยิน
2. การเอาอย่าง (Identification) เด็กมิได้เลียนการออกเสียงอย่างเดียว แต่เลียนท่าทาง นิสัยใจคอจากบุคคลตามเสียงที่ได้ยิน
3. การเลียนพฤติกรรมตอบสนองพร้อมกับสิ่งเร้าหลายตัว (Multiple Response Learning) เป็นพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าโดยพยายามลองใช้ไวยวะเครื่องเปล่งเสียงต่าง ๆ นั้น ให้ทำงานกันหลายส่วน ได้แก่ ส่วนสมองที่รับรู้ มองเห็น ได้ยิน สะสม ความจำ ทำริมฝีปาก สีน้หน้าท่าทาง สายตา เด็กจะพยายามทำตาม

4. การเรียนรู้ด้วยสัมพันธภาวะ (Association Learning) เด็กเรียนรู้ คำ และความหมายของคำระหว่างเสียงและสิ่งของหรือพฤติกรรม เช่นเด็กเรียนรู้คำว่าตุ๊กตา แมื่อยื่นตุ๊กตาให้แล้วบอกเด็กว่า ตุ๊กตา เด็กก็จะจำและเรียนรู้ได้

5. การเรียนรู้แบบถามตอบ (Question – Answering) เมื่อเด็กได้เรียนรู้ภาษาไปบ้างแล้ว เด็กเกิดความรู้ความคิดอย่างมีระเบียบ โดยรู้จักใช้เหตุผล เด็กวัย 5 - 6 ขวบ จะมีความอยากรู้อยากเห็น จึงชอบใช้คำถาม จึงควรสนองเด็ก จะช่วยให้พัฒนาการทางภาษาของเด็กดีขึ้น

6. การลองผิดลองถูก (Trial and Error) ช่วงนี้เป็นช่วงควรปฏิบัติ เด็กอาจปฏิบัติถูกบ้าง ผิดบ้าง ควรมีวิธีเร้าใจ ชมเชย เมื่อเด็กออกเสียงถูกต้อง

7. การถ่ายทอดการเรียนรู้ (Transfer of Learning) การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นการง่ายขึ้นถ้าผู้เรียนมีความรู้อันเกี่ยวพันกันมาก่อน เช่น รู้จักไก่ แล้วสอนให้รู้จักเป็ดและห่าน โดยชี้ให้เห็นความแตกต่าง เด็กจะจำได้เร็วและมีความคิดลำดับอย่างเป็นระเบียบ

จากกระบวนการเรียนภาษาพูดดังได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า เด็กจะเรียนรู้ภาษาพูดจากบุคคลใกล้ชิด ทั้งจากการเลียนแบบเสียงที่ได้ยิน เลียนแบบท่าทาง พฤติกรรมต่าง ๆ อย่างไม่เป็นกฎเกณฑ์ก่อน จากนั้นเด็กจะเริ่มรู้จักใช้คำถาม ซึ่งหากได้รับการตอบสนองหรือได้รับการชี้แนะ ตลอดจนได้รับการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ ก็จะช่วยในการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านการพูดดีขึ้นตามลำดับ

2.5 จุดประสงค์ในการฝึกทักษะการพูด

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2525 : 179-182) ได้กล่าวว่า การฝึกพูดสำหรับเด็กปฐมวัยย่อมเป็นพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาเด็กให้พร้อมที่จะเรียน อ่าน-เขียน ต่อไป จุดมุ่งหมายในการพูดมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ
2. พัฒนาความสามารถในการพูดให้ชัดเจน ได้ฝึกเสียงที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก เช่น “ส” นอกจากนี้ยังพูดด้วยเสียงที่น่าฟัง รื่นหู ไม่ดัง ไม่ค่อยเกินไป มีความมั่นใจในการพูด
3. พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่น เด็กๆมักจะพูดปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ครูจะต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำ” จริงอยู่จะไม่มีการสอนไวยากรณ์ให้เด็ก แต่ครูต้องคอยแนะนำให้เด็กพูดให้ถูก

4. เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อสังคมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นๆ การที่เด็กจะเป็นที่คบหาสมาคมด้วยย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพด้วย ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้ ก็ย่อมจะต้องฝึกเด็กให้รู้จักใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่น คำว่า “ขอโทษ” “ขอบคุณ” “ขอโทษ” โดยครูจะต้องเป็นแบบให้แก่เด็กโดยการใช้กับเด็กอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังจะต้องให้รู้จักกาลเทศะด้วยว่าเสียงที่ใช้พูดในห้องเรียนย่อมจะไม่ดังเหมือนที่ใช้ในสนาม

5. เพื่อให้เด็กได้แยกสิ่งต่างๆ เข้าพวกกัน โดยการดู การสัมผัสและการฟัง

6. เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น

7. ฝึกการเลียนเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่างๆ

8. เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักของการออกเสียง เสียงวรรณยุกต์

การเว้นวรรค การเรียบเรียงคำให้เป็นประโยค และคำบางคำมีความหมายได้หลายอย่าง

เยาวพา เศษะคุปต์ (2542 : 72) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมการพูดให้กับเด็กเล็กไว้ดังนี้

1. ให้เด็กได้พัฒนาการแสดงความคิดเห็นของตน

2. ให้เด็กได้พัฒนาความสามารถในการพูดโดยใช้คำพูดและน้ำเสียง

ที่เหมาะสม

3. ให้เด็กเกิดนิสัยที่ดีในการพูด และสามารถใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสม

4. ให้เด็กได้พัฒนาการใช้ภาษา เพื่อเป็นเครื่องมือในการสมาคมกับผู้อื่น

เช่น การพูดขอบคุณ ขอโทษ ฯลฯ การไม่ใช้เสียงรบกวนผู้อื่น เป็นต้น

5. พัฒนาความสามารถในการบอกชื่อ อธิบาย จำแนกสิ่งต่างๆ ที่เขาและเห็นในสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น บอกสิ่งที่เขาแลเห็น รู้สึก ได้ยิน ได้กลิ่น เป็นต้น

6. พัฒนาความสามารถในการสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ เช่น

6.1 สามารถเข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูด และตอบสนองได้อย่างมี

ความหมาย

6.2 สามารถเล่านิทานด้วยคำพูดของตนเองหลังจากฟังผู้อื่นเล่าจบ

แล้วได้

7. สามารถรวบรวมความคิดของตนเองเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้

8. สามารถเรียนรู้ภาษา เข้าใจความหมายและความคิดรวบยอดของ

ภาษาดังต่อไปนี้

8.1 ภาษาพูดเป็นเรื่องของระบบเสียง

8.2 แบบแผนของเสียง ทำให้เกิดความหมายที่เข้าใจได้

8.3 ภาษาพูดประกอบด้วยน้ำเสียง การเน้นหนักเบา การเว้นวรรคตอน ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความหมายที่เข้าใจได้

8.4 เสียงจะใช้อย่างมีความหมายต่อเมื่อนำมาเรียบเรียงเป็นคำ วลี หรือประโยคได้

8.5 ภาษามีการเปลี่ยนแปลงได้ คำบางคำอาจจะทำให้เกิดความหมายใหม่ ๆ และวิธีการใช้ใหม่ ๆ ขึ้นได้

สรุปได้ว่า การฝึกทักษะการพูดมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความสามารถในการพูดเรียนรู้ภาษาพัฒนาการใช้ภาษาเพื่อให้การสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ ได้รับการฝึกฝนจนเกิดนิสัยที่ดีในการพูด และเกิดความคิดรวบยอดทางภาษา

2.6 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพูด

บันลือ พฤกษ์วัน (2521 : 22) ได้กล่าวถึงการฝึกหัดให้เด็กมีทักษะในการพูดไว้ ดังนี้

1. ใช้คำพูดที่ชัดเจน ทุกคำพูดกับเด็กต้องชัด และไม่ควรรวดเร็ว เด็กจะได้เลียนแบบ

2. พยายามพูดให้ถูกต้องอยู่ทุกขณะ เพื่อเป็นแนวการเรียนรู้ของเด็ก

3. ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัย ภาษาที่ง่ายและสุภาพ

4. ให้เด็กได้ขยายประสบการณ์ รู้จักเรียกสิ่งของเครื่องใช้ที่พบเห็น

5. พูดเป็นประโยค ถูกไวยากรณ์ หรือคนทั่วไปนิยมใช้ในสังคม

6. เวลาเด็กพูดหรือเล่าให้ความสนใจฟัง

7. พยายามหาניתานที่ใช้ภาษาดี ๆ มาเล่าให้ฟัง อย่างสม่ำเสมอ

ไม่ควรนานเกินประมาณ 10 - 15 นาที

8. ในการพูดประโยคใดที่เกรงว่าเด็กจะไม่เข้าใจ พ่อแม่ควรแสดงท่าทางหยิบภาพ สิ่งที่กำลังพูดถึงให้เด็กดูประกอบไปด้วย

9. หากมีโอกาสเดินทางไปต่างถิ่น เด็กควรจะได้ร่วมเดินทางไปด้วย จะเป็นการขยายประสบการณ์ของเด็กได้ดี และควรชักชวนพูดคุยไปด้วย

10. ควรให้คำชมเชย ให้กำลังใจ ไม่หักห้ามเมื่อเด็กพูดผิดควรให้แก้ไข หรือหาหนทางแก้ไขไปพร้อม

นางเขาว์ แข่งเพ็ญแข และคนอื่นๆ (2522 : 98-99) ได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศและสรุปไว้ว่า การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เด็กอยากเรียนมีผลต่อการเตรียมความพร้อมของเด็ก โดยขั้นแรกของการสอนควรสร้างความมั่นใจให้กับเด็ก ทำให้การเรียนรู้ของเด็กมีอุปสรรคน้อยที่สุด โดยการหาสื่อต่างๆที่เด็กเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2532 : 83 -101) ได้สรุปผลการเล่นต่างๆที่ส่งเสริมประสบการณ์ทางภาษาแก่เด็กปฐมวัยคือการเล่นนิ้ว การเล่นตอบคำถาม การเล่นปริศนาคำทาย การเล่นร้องเพลงพร้อมทำท่าทางประกอบ และการเล่นตามเรื่องนิทาน นอกจากนี้ยังให้แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมภาษาสำหรับเด็กไว้ ดังนี้

1. ภาษาของเด็กปฐมวัยแสดงให้เห็นถึงความคิด ความสนใจ และความสัมพันธ์ของเด็ก
2. การจัดประสบการณ์ด้านการฟังควรใช้สื่อที่มีเสียง ได้แก่ การเล่านิทาน คำคล้องจอง เพลงกล่อมเด็กและการเล่นตามคำสั่งเป็นสื่อเพื่อให้เกิดความสนใจได้ดียิ่งขึ้น
3. สื่อที่ใช้จัดประสบการณ์ด้านการพูด ควรเป็นสื่อที่เด็กเคยเห็นมาก่อน โดยนำมาจัดในรูปการสนทนา การเล่าเรื่อง การเล่นนิทานและการเล่นละคร
4. สื่อที่ใช้จัดประสบการณ์ด้านการอ่านควรเป็นภาพ หนังสือ ภาพประกอบนิทาน ตัวอักษรที่ทำด้วยกระดาษแข็ง พลาสติกหรือไม้
5. สื่อที่ใช้จัดประสบการณ์ด้านการเขียนควรเป็น เส้น จุด ตัวอักษรคินหรือแปรงสำหรับปั้น

จุฬารัตน์ อินุพัฒน์ (2543 : 14) ได้ให้แนวทางในการส่งเสริมภาษาแก่เด็กปฐมวัยไว้ ดังนี้

1. ให้เด็กรู้จักคำต่างๆ โดยการอ่านให้ฟัง พูดคุยกับเด็กเสมอ เปิดโอกาสให้เด็กพบปะผู้คนและไปเที่ยวตามที่ต่างๆ ดูรายการโทรทัศน์ สนใจและตอบคำถามของเด็ก
2. ถ้าเด็กอยากเรียนอ่านก็ให้อ่าน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้คำศัพท์หรือเรื่องราว และเมื่อเด็กเบื่อก็ยินยอมให้เด็กหยุดอ่านทันที
3. ไม่มีเกณฑ์อายุที่กำหนดว่าจะสอนอ่านให้กับเด็กเมื่อไร เพียงแต่ให้เด็กมีความอยากอ่านก็สอนอ่านได้ แต่ควรเป็นการอ่านภาพก่อนจึงเริ่มมีตัวอักษรเพิ่มขึ้นได้เรื่อยๆตามลำดับ

4. เด็กจะชอบอ่านนิทานเรื่องเดิมซ้ำๆ อยู่เช่นนั้น ซึ่งเป็นเรื่องปกติ จึงไม่ควรบังคับเมื่อเด็กเลือกอ่านหนังสือตามความสนใจ

ประมวลู คิคกินสัน (2534 : 101-105) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมภาษาพูดของ “บ้านเด็ก” ไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การสนทนาตามประสาเด็ก ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมตามโอกาสต่าง ๆ ในช่วงกิจกรรมปกติในแต่ละวัน ครูจะเป็นผู้คอยแนะนำเกี่ยวกับมารยาทในการพูดและการฟัง
2. การอภิปราย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้พูดแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนๆ โดยครูคอยแนะนำเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำในการพูด การเรียงลำดับไม่วกวน การเป็นผู้มีมารยาททั้งด้านการพูดและการฟังตามวาระ ฯลฯ
3. เล่นเกมเกี่ยวกับการพูด เช่น การให้เด็กหัดพูดโทรศัพท์ หัดให้เด็กฟังเมื่อครูพูด หัดให้เด็กฟังเมื่อครูอ่านหนังสือ และหัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการพูดอย่างเหมาะสม เป็นต้น
4. การเล่าเรื่องของเด็ก ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ครูอาจเป็นผู้เตรียมเรื่องนิทานเพื่อเล่าให้เด็กฟัง แล้วตั้งคำถามเพื่อให้เด็กได้ตอบ ฝึกให้เด็กรู้จักซักถามและแสดงความคิดเห็นตามเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกโดยใช้ภาษาต่างๆ ในการเล่าประสบการณ์หรือเรื่องราวที่ตนชอบ เป็นต้น
5. ใช้กองทุนแห่งถ้อยคำในการพูด ซึ่งเด็กอายุราว 2 ขวบ จะรู้จักภาษาพูดไม่ต่ำกว่า 5 – 600 คำ เด็กจะเรียนรู้ภาษาอย่างไม่เป็นทางการจากผู้รอบข้างในครอบครัว และจะมีการสะสมกองทุนคำพูดอย่างไม่หยุดยั้ง โดยการจับเอาภาษาของเพื่อนมาพูด แต่ทั้งนี้ต้องมีการดูแลแนะนำให้เด็กพูดได้ใจความถูกต้อง เพื่อให้เด็กใช้กองทุนคำพูดของตนเองอย่างแท้จริง

มุสตี กุฏอินทร์ (2536 : 186-187) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาส่งเสริมความสามารถด้านการพูด ดังนี้

1. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ไม่เคร่งเครียด ให้เด็กมีความสบายใจและมั่นใจ ครูควรสร้างบรรยากาศให้เด็กมีความไว้วางใจในตัวครูและเพื่อนๆ เพื่อให้เด็กกล้าพูด กล้าแสดงออก
2. กระตุ้นให้เด็กพูดโดยวิธีสนทนาตั้งคำถามให้เด็กตอบโดยไม่บีบบังคับ แต่ช่วยให้เด็กรู้สึกเหมือนพูดคุยธรรมดา เมื่อเด็กมีความมั่นใจแล้วควรกระตุ้นให้เด็กเล่าเรื่องที่

เด็กมีประสบการณ์และเรื่องที่ใกล้ตัว เช่น เรื่องในชีวิตประจำวันของเด็ก หรือสถานที่ที่เคยไปเที่ยว เมื่อเด็กกล้าพูดมากขึ้นและอยู่ในขั้นสูงขึ้น ควรให้เด็กได้พูดแสดงความรู้สึกและแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวออกไปแต่เป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจอยู่ในขณะนั้น โดยอาจจัดในลักษณะของการอภิปราย ได้ว่าที่ ฯลฯ

3. จัดกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะการพูดให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร โดยเลือกกิจกรรมที่สนุกสนานให้เด็กเล่นและได้รับความรู้ไปด้วย

4. ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกในโอกาสต่างๆ เช่น เป็นโฆษก เป็นพิธีกร พาผู้ที่มาเยี่ยมโรงเรียนชมสถานที่ ร่วมแสดงละคร ร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น กิจกรรมของชุมชนต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ฝึกการพูดได้ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล รวมทั้งมีโอกาสดังกล่าวด้วย

เยาพา เศษคุปต์ (2542 : 75 – 76) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดโปรแกรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดคือ ตัวครู การจัดบรรยากาศ และจุดมุ่งหมายของกิจกรรมในการฝึกพูด ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การฝึกพูดควรฝึกในกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้มีการตอบสนองระหว่างครูและนักเรียนให้มากที่สุด
2. ถ้าพูดของครู ควรเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก
3. การฝึกพูด ควรพูดในลักษณะที่เป็นธรรมชาติที่สุด
4. การส่งเสริมพัฒนาการทางการพูด ควรทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เด็กคิดและใช้เหตุผล

ส่วนวิธีการส่งเสริมการพูดได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

1. ครูสนทนากับเด็ก
2. ครูถามให้เด็กตอบ
3. ครูอ่านนิทาน หนังสือ หรือเปิดเทปให้เด็กฟัง
4. ให้เด็กเล่าประสบการณ์ของตนเอง
5. ให้เด็กฝึกท่องจำบทหรือกรอง เพลง ฯลฯ และทำท่าทางประกอบ

สรุปได้ว่า การส่งเสริมภาษาพูดสำหรับเด็กนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งเด็กทุกคนควรได้รับการฝึกพูด โดยใช้สื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย รวมทั้งการให้เด็กมีโอกาสพบปะกับผู้คนรอบข้าง การท่องเที่ยว การตอบสนองความสนใจของเด็ก เมื่อเด็ก

อยากพูดอยากอ่านจะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านการพูดดีขึ้น ทั้งนี้การให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ นั้นควรเป็นไปในลักษณะการกระตุ้น ไม่ควรบังคับ สำหรับการเตรียมความพร้อมด้านการพูดให้กับเด็กในระดับปฐมวัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้า พิจารณาเห็นว่า หนังสือภาพประกอบนิทานเป็นสื่อที่มีความเหมาะสมในการนำมาจัดกิจกรรม เพราะธรรมชาติของเด็กวัยนี้ มีความสนใจในหนังสือภาพประกอบนิทาน นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการพูดทั้งระหว่างการใช้สื่อและภายหลัง การใช้สื่อ เช่น การคาดคะเนนิทานระหว่างที่ครูเล่า การสนทนาและตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น การเล่าเรื่องจากหนังสือภาพประกอบนิทาน การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น ซึ่งน่าจะส่งผลให้เด็กมีความพร้อมด้านการพูดได้มากที่สุด

นิทานพื้นบ้านและหนังสือภาพประกอบนิทาน

1. นิทานพื้นบ้าน

1.1 ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 25) ได้ให้ความหมาย นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบกันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวาจา แต่ก็มีจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้ นิทานพื้นบ้านปรากฏอยู่ในทุกๆ วัฒนธรรม มีทั้งความแตกต่างหลากหลาย และความเหมือน มีความสำคัญในการเข้าถึงวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งนี้จำแนกความสำคัญของนิทานพื้นบ้านได้เป็น 3 ประการ

1. ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าของนิทาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ จารีตประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม สภาพเศรษฐกิจ ภูมิประเทศ และถิ่นฐานบ้านเรือน ทั้งรูปแบบการเล่านิทานที่ใช้คำประพันธ์เข้ามาช่วย เช่น แกล่ เทศน์ เสภา ยังสร้างความงามด้านรูปแบบอีกโสดหนึ่ง ดังนั้นหากเยาวชนได้เรียนรู้นิทานพื้นบ้านของตนจึงเป็นช่องทางในการรู้ตนเอง สามารถอธิบายตนเองได้ รวมทั้งอาจจะบอกได้ถึงข้อดีและข้อจำกัดในวัฒนธรรมนั้นๆ ของตนได้

2. ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ปกติแล้วผู้เล่านิทานมักเป็นผู้ใหญ่หรือผู้มีประสบการณ์ และผู้ฟังมักจะเป็นเด็กหรือมีประสบการณ์น้อยกว่า การเล่านิทานพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่ยังความชื่นชอบในผู้ฟังทุกหมู่เหล่า ปัจจุบันการเล่านิทานก็ยังมีอยู่ทั่วไป เพียงเปลี่ยนไปตามสถานการณ์หรือผู้ฟังเท่านั้น

3. สอนหรือสอดแทรกศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรม หรือให้คติเตือนใจ เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป นิทานสุภาษิต นิทานในศาสนาต่างๆ นิทานเหล่านี้ล้วนสอนให้ ผู้ฟัง ได้ตระหนักถึงคุณธรรมที่พึงประสงค์ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น สอนให้ไม่เห็นแก่ตัว สอนให้ยึดมั่นในพระผู้เป็นเจ้า สอนให้ระวังการใช้คำพูด ฯลฯ กระตุ้นความเป็นวีรบุรุษ พัฒนา ศรัทธาที่มีต่อศาสนา และเพื่อหลบหลีกความจำเจในชีวิตประจำวัน มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการ ให้การศึกษา ให้ความบันเทิง และเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคม วัฒนธรรมแต่ละแห่ง ประสงค์

การรวบรวมนิทานพื้นบ้านอย่างเป็นทางการเป็นระบบเริ่มขึ้นเมื่อ ค.ศ.1822 คือ งานของ ("พี่น้องตระกูลกริมม์(Grimm)") รวบรวมนิทานพื้นบ้านเยอรมัน ซึ่งการรวบรวมครั้งนี้แตกต่าง จากการรวบรวมในยุคก่อนหน้า ในแง่ที่ว่าไม่ใช่เป็นการแสดงรายการของนิทานพื้นบ้าน แต่รวมถึงการวิเคราะห์เชิงวิชาการด้วยการเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านเยอรมันกับเทพนิยายของ กรีกและโรมันโบราณ รวมทั้งจินตกรรมวิพจน์ของอินเดียนกริมม์พบว่านิทานเหล่านี้มีเนื้อหาหลัก หรือแก่นร่วมกัน นำไปสู่ทฤษฎีที่ว่า เมื่อชาวอินโดยูโรเปียนละเลยทอดทิ้งศาสนาของพวกเขา ที่มีร่วมกัน เทพนิยายก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเป็นนิทานพื้นบ้าน ความเกี่ยวโยงระหว่าง ศาสนาและนิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้านิทานพื้นบ้านไม่มีความเกี่ยวโยงกับศาสนา การศึกษานิทานพื้นบ้าน (ความเชื่อในเรื่องที่นอกเหนือจากธรรมชาติ) ก็จะดูเหมือนว่าเป็น ศาสตร์ที่ไม่เหมาะสมที่จะศึกษาเชิงวิชาการลูกศิษย์ของกริมม์พัฒนาความคิดในแนวนี้ต่อไป โดยกล่าวว่านิทานพื้นบ้านทั้งหมดมีที่มาจากเทพนิยาย และเมื่อนักวิชาการเหล่านี้ไม่สามารถ ค้นหเทพนิยายเพื่อที่จะใช้ในการอธิบายนิทานพื้นบ้านได้ พวกเขาก็จะสร้างเทพนิยายขึ้นมา เอง นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหา "ความหมายข้างใน" ของนิทานพื้นบ้าน นอกเหนือจาก คุณค่าของนิทานในแง่ให้ความเพลิดเพลิน

1.2 ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ เสริมสร้าง บุคลิกภาพ มีพลังโน้มน้าวความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล รวมทั้ง มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคมในหลายด้าน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (ประยูร ทรงศิลป์. 2542 : 6)

1. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพของมนุษย์ โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้น เพราะในนิทานพื้นบ้านเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความนิยม ความกลัว ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่นๆ

2. นิทานพื้นบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมชีวิตให้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ในสังคมนั้นๆ นิยามว่าดีหรือถูกต้อง แม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่สามารถบังคับจิตใจของมนุษย์ได้เท่า เพราะมนุษย์ได้ฟัง ได้ซึมซับสั่งสมการอบรมนั้นๆ ไว้ในวิถีชีวิตตั้งแต่เด็ก

3. นิทานพื้นบ้านทำให้มนุษย์รู้จักสภาพชีวิตท้องถิ่น โดยพิจารณาตามหลักที่ว่าคติชาวบ้านเป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่งๆ หรือชนกลุ่มนั้นๆ

4. นิทานพื้นบ้านเป็นมรดกของชาติในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและถือปฏิบัติกันต่อๆ มา

5. นิทานพื้นบ้านเป็นทั้งศิลป์และศาสตร์ เป็นต้นเค้าแห่งศาสตร์ต่างๆ และช่วยให้การศึกษาในสาขาวิชาอื่นกว้างขวางยิ่งขึ้น

6. นิทานพื้นบ้านทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ช่วยให้คุณแลเห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับคนอื่น ๆ ความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดความเป็นกลุ่มไม่เกิดการแบ่งแยก

7. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบันเทิงใจยามว่างของมนุษย์

1.3 การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้าน

การแบ่งนิทานมีวิธีการแบ่งและใช้คำแตกต่างกันไปบ้าง ในที่นี้จะจัดจำแนกประเภทนิทานตามรูปแบบของนิทานออกเป็น 14 ประเภท ดังนี้

1. นิทานปรัมปราหรือนิทานทรงเครื่อง (Fairy Tales) ลักษณะที่เห็นเด่นชัด คือเป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดขัดแย้งประกอบอยู่หลายเหตุการณ์ หรือหลายอนุภาค เนื้อเรื่องจะประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ซึ่งพื้นวิสัยมนุษย์ สถานที่เกิดเหตุ ไม่แน่ชัดว่ามีอยู่ที่ใด ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น มีบุญบารมี มีของวิเศษที่สามารถต่อสู้อุปสรรคขวากหนามทำให้ศัตรูพ่ายแพ้ไปในที่สุด และจบลงด้วยความสุข เช่น เรื่องโสนน้อยเรือนงาม ปลาบู่ทอง นางสิบสอง สังกข์ทอง เป็นต้น (กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2548 : 106) เนื้อหาของนิทานประเภทนี้สนุกสนานตื่นเต้น การดำเนินเรื่องอยู่ในโลกของจินตนาการ มีความมหัศจรรย์จากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ เช่น ยักษ์ เทวดา หรือพญานาค เข้ามาเกี่ยวข้องในบางแห่งจึงเรียกนิทานประเภทนี้ว่า “นิทานมหัศจรรย์” และ ด้วยเนื้อเรื่องสนุกสนานดังกล่าว ปัจจุบันจึงมีผู้นำมาดัดแปลงสำหรับใช้แสดงลิเก ละคร ภาพยนตร์ และการแสดงอื่นๆ

2. นิทานท้องถิ่นหรือนิทานประจำท้องถิ่น (Legend) นิทานประเภทนี้ผู้เล่าจะเล่าด้วยความเชื่อว่า เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงและมักมีหลักฐาน

อ้างอิงประกอบเรื่อง มีตัวละครลึกลับจริง ๆ มีสถานที่จริง ๆ กำหนดไว้แน่นอนกว่าในนิทานปรัมปรา เช่น พระร่วง เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ท้าวแสนปม เมืองลับแล พระยาภง พระยาพาน เป็นต้น

3. นิทานประเภทอธิบายหรือนิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tales) เป็นเรื่องที่ตอบคำถามว่าทำไม เพื่ออธิบายความเป็นมาของบุคคล สัตว์ ปรัชญาการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติอธิบายชื่อสถานที่ต่างๆ สาเหตุของความเชื่อบางประการ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้ นิทานประเภทนี้ของไทยได้แก่ เหตุใดกาจึงมีสีดำ ทำไมมดตะนอยจึงเอวคอด ทำไมจึงห้ามนำน้ำส้มสายชูเข้าเมืองลพบุรี ปุโสมเฝ้าทรัพย์ นิทานที่พบมากคือ เรื่องเกี่ยวกับสถานที่ เช่น เกาะหนู เกาะแมว ในจังหวัดสงขลา ถ้ำผานางคอย จังหวัดแพร่ เขาตาม่องล่าย เป็นต้น

4. นิทานชีวิต (Novella or Romantic tales) เป็นเรื่องค่อนข้างยาว ประกอบด้วยหลายอนุภาค หลายตอน (กิ่งแก้ว อัครถาวร. 2539 : 15) เนื้อหาของนิทานคล้ายชีวิตจริงมากขึ้น ตัวละครในนิทานประเภทนี้จะมีลักษณะเป็นคุณธรรมดาสามัญมากกว่า ท้าวพระยามหากษัตริย์ มีบทบาท การใช้ชีวิตเหมือนมนุษย์ปุถุชนทั่วไป แก่นของเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก ความโกรธ ความหลง ความกลัว การผจญภัย สะท้อนอารมณ์มากกว่านิทานปรัมปรา ตัวเอกของเรื่องต้องใช้ภูมิปัญญา และความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคของชีวิต แสดงความกล้าหาญ อดทน อดกลั้น เอาชนะอุปสรรค ศัตรู จนบรรลุจุดหมายไว้ ฉากและบรรยากาศของนิทานชนิดนี้มีลักษณะสมจริงมากขึ้น นิทานชีวิตของไทยที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ เรื่องขุนช้างขุนแผน พระลอ ไกรทอง ของตะวันตก ได้แก่ นิทานชุดเคาน์เตอรอน ของตะวันออก ได้แก่ นิทานอาหรับราตรี

5. นิทานเรื่องผี (Ghost Tales) เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นผี วิญญาณ มีเหตุการณ์เกี่ยวกับผี ผีหลอก ผีสิง เนื้อเรื่องตื่นเต้นเขย่าขวัญ ทั้งผู้เล่าและผู้ฟังค่อนข้างเชื่อว่า เป็นเรื่องจริง นิทานเรื่องผีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องวิญญาณ และภูตผีต่างๆ อย่างชัดเจน ผีหรือวิญญาณในนิทานจะมาปรากฏร่างหรือการกระทำก็เพื่อให้ความช่วยเหลือ เพื่อแก้แค้นและเพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์

6. นิทานวีรบุรุษ (Hero Tales) เป็นนิทานที่กล่าวถึง คุณธรรม ความสามารถ ฉลาดเฉลียว ความกล้าหาญของบุคคล ส่วนมากเป็นวีรบุรุษของชาติหรือบ้านเมือง นิทานประเภทนี้คล้ายคลึงกับนิทานปรัมปรา คือ ตัวเอกเป็นวีรบุรุษเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันคือ นิทานวีรบุรุษมักกำหนดสถานที่ และเวลาในเรื่องแน่ชัดขึ้น แก่นเรื่องของนิทานวีรบุรุษเป็นเรื่อง วีรกรรมของตัวเอกซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อคนส่วนใหญ่ การผจญภัย

ต่างๆที่เก่งกล้าเกินกว่า คนทั่วไป นิทานวีรบุรุษของภาคตะวันตก เช่น โรบินฮู้ด เฮอร์คิวลีสของไทย เช่น ไกรทอง เจ้าสายน้ำผึ้ง พระร่วงวาจาสิทธิ์ เป็นต้น ชื่อบุคคล ชื่อบ้านเมือง เหตุการณ์หรือเค้าเรื่องมีส่วนที่เป็นความจริงอยู่ด้วย แต่เสาคตกแต่งเพิ่มเติมเสริมขึ้นจนเป็นรูปนิทานไป

7. นิทานคติสอนใจหรือนิทานประเภทคำสอน (Fable) เป็นเรื่องสั้นๆ ไม่ สมจริง มีเนื้อหาในเชิงสอนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม บางเรื่องสอนโดยวิธีบอกตรงๆ บางเรื่องให้เป็นแนวเปรียบเทียบเป็นอุทาหรณ์ ในบางแห่งจึงเรียกนิทานประเภทนี้ว่า นิทานอุทาหรณ์บ้าง หรือนิทานสุภาษิตบ้าง ตัวละครในเรื่องอาจจะเป็นคน สัตว์ หรือเทพยดา เป็นตัวดำเนินเรื่อง สมมติว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น เรื่องหนูกัดเหล็ก นิทานอีสป นิทานจากปัญญาตันตระ เป็นต้น

8. นิทานศาสนา (Religious Tales) เป็นนิทานเกี่ยวกับศาสนา พระเจ้า นักบวชต่างๆ มีประวัติอภินิหารหรืออิทธิฤทธิ์ เรื่องลักษณะนี้ของชาวตะวันตกมีมาก เช่น เรื่องพระเยซู และนักบุญต่างๆ ของไทยก็มีบ้างที่เกี่ยวกับอภินิหารของนักบวชที่เจริญภาวนามีญาณแก่กล้า มีอิทธิฤทธิ์พิเศษ เช่น เรื่องหลวงพ่อทวด สมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นต้น

9. นิทานชาดก (Akaka Tales) ชาดก หมายถึง เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อนๆ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2539 : 359) เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงประวัติและพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังเป็นพระ โปธิสัตว์เสวยพระชาติในภพภูมิต่างๆ เป็นคนบ้าง เป็น สัตว์บ้าง ไม่ว่าจะพระพุทธเจ้าจะไปเสวยพระชาติเป็นอะไรก็ตาม จะมีคุณสมบัติ แตกต่างจากผู้อื่นที่เห็นได้ชัดเจนอยู่ 2 ประการ คือ รูปสมบัติ จะมีร่างกายสมบูรณ์ ถ้าเป็นสัตว์จะเป็นเพศผู้ ถ้าเป็นคนจะเป็นเพศบุรุษ มีความสง่างามเป็นที่ประทับใจประทับใจแก่ผู้พบเห็น และมีน้ำเสียงไพเราะ และธรรมสมบัติ คือ จะมีคุณธรรมสูง โดยเฉพาะทศบารมี (พิสิฐ เจริญสุข. 2539 :3-4) ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมม ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา แทรกคติธรรม คำสอนไว้ในเนื้อเรื่อง ท้ายเรื่องของนิทานชาดกมักจะบอกการกลับชาติมาเกิดของตัวละครสำคัญในเรื่อง นิทานชาดกที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ ทศชาดก โดยเฉพาะชาดกเรื่องสุดท้าย คือ พระเวสสันดร

10. คำานานหรือเทพนิยาย (Myth) เป็นนิทานที่มีตัวละครสำคัญเป็นเทพยดา นางฟ้า หรือบุคคลในเรื่องต้องมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมต่างๆที่มนุษย์ปฏิบัติอยู่ เช่น เรื่องท้าวมหาสงครามต์ เรื่องเกี่ยวกับพระอินทร์ เป็นต้น

11. นิทานสัตว์ (Animal Tales) เป็นนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ แต่สมมติให้มี ความนึกคิด การกระทำและพูดได้เหมือนคน มีทั้งที่เป็นสัตว์ป่า และสัตว์บ้าน บางทีก็เป็นเรื่องที่มีคนเกี่ยวข้องกับสัตว์และพูดได้ตอบ ปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นคนด้วยกัน บางเรื่องก็แสดงถึงความเฉลียวฉลาด หรือความโง่เขลาของสัตว์ บางทีก็เป็นเรื่องของสัตว์ที่มีลักษณะเป็นตัวโกงคอย กลั่นแกล้งสัตว์อื่น แล้วก็ได้รับความเดือดร้อนเอง นิทานสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสั่งสอนคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจน ก็จัดเป็นนิทานคติสอนใจ

12. นิทานตลก (Test) ส่วนใหญ่เป็นนิทานสั้นๆซึ่งจุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่พฤติกรรม หรือเหตุการณ์ที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่างๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ การแสดงไหวพริบปฏิภาณ การแก้แค้นแก้แค้น การพนันขันต่อ การเดินทางผจญภัยที่ก่อเรื่องพิศปกติในแง่ขบขันต่างๆ ตัวเอกของเรื่องอาจจะเป็นคนที่โง่เขลาที่สุด และทำเรื่องพิศปกติวิสัยมนุษย์ที่มีสติปัญญาธรรมดาเขาทำกัน เช่น เรื่องศรีษณอุษย์ หัวล้านนอกครุ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่านิทานตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งมักจะมีลักษณะหยาบโลน มักเล่ากันเฉพาะกลุ่มและบางโอกาสเท่านั้น แต่มีข้อน่าสังเกตอยู่ประการหนึ่ง คือ นิทานลักษณะนี้ของไทยมักจะใช้กลวิธีทางภาษา คือ การพวนคำมาเป็นข้อขบขัน ถ้าผู้ฟังพวนคำไม่ได้หรือไม่เป็นก็จะกลายเป็นตัวตลกเสียเอง เรื่องตลกเกี่ยวกับเพศของไทยมักจะทำให้ตัวละครเป็นพระ ชี ซึ่งโดยปกติต้องประพฤติอยู่ในพรหมจรรย์ แต่กลับประพฤติผิดศีล ข้อห้าม หรือให้เป็นเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมระหว่างพี่เขยกับน้องเมีย ลูกเขยกับแม่ยาย เป็นต้น

13. นิทานเข้าแบบ (Formula Tales) เป็นนิทานที่มีแบบแผนในการเล่าเป็นพิเศษแตกต่างจากนิทานประเภทอื่นๆ เช่น ที่เล่าซ้ำต่อเนื่องกันไป หรือมีตัวละครหลายๆตัว พฤติกรรมเกี่ยวข้องกับไปเป็นทอดๆ นิทานประเภทนี้แบ่งได้เป็น 4 ชนิด (วิมล คำศรี. 2539 : 48-49) คือ

13.1 นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีความยาวไม่จำกัด เล่าต่อเนื่องไปเรื่อยๆ โดยไม่มีจุดจบ จนกว่าผู้ฟังจะเบื่อหน่าย มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการนับ หรือการกระทำซ้ำๆ นิทานลักษณะนี้เหมาะกับความสนใจของเด็ก

13.2 นิทานไม่จบเรื่อง เป็นนิทานที่ผู้เล่าเล่าหยอกเย้าผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนาน ผู้เล่ามักจะเริ่มต้นจากเรื่องที่น่าสนใจในท้องถิ่น แล้วก็หาทางให้เรื่องจบลงอย่างกระทันหัน ทั้งๆที่ไม่น่าจะจบ

13.3 นิทานหลอกผู้ฟัง เป็นนิทานที่ผู้เล่ามีเจตนาให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการเล่านิทานอาจจะมีคำถามให้ตอบ ผู้ฟังคาดว่าคำตอบน่าจะถูกต้อง แต่เมื่อเฉลยแล้วจะเป็นคำตอบที่น่าขันและไม่มีเหตุผล

13.4 นิทานลูกโซ่ เป็นนิทานที่มีเรื่องราวที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว แต่มีตัวละครหลายตัวและมีพฤติกรรมที่ซับซ้อนเป็นทอดๆพฤติกรรมนั้นอาจจะไม่สัมพันธ์กับตัวละครเดิมก็ได้ นิทานลูกโซ่ของไทยซึ่งที่รู้จักกันทั่วไป คือ เรื่องยายกะตาดปลุกถ้วยปลุกงาให้หลานเฝ้า

14. นิทานปริศนา (Riddle Tales) เป็นนิทานที่มีการผูกถ้อยคำเป็นเงื่อนไขให้ทายหรือให้คิดไว้ในเนื้อเรื่อง อาจไว้ท้ายเรื่อง หรือตอนสำคัญของเนื้อเรื่องก็ได้เพื่อผู้ฟังได้มีส่วนร่วมแสดงความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานที่ได้ฟังหรืออ่าน นิทานปริศนาที่พบมากในไทยได้แก่ นิทานปริศนาธรรม นิทานเวตาลที่เราับเข้ามาที่จัดเป็นนิทานปริศนา อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นที่รู้จักคือเรื่องสงกรานต์

การแบ่งนิทานที่บ้านดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นแนวทางในการแบ่งอย่างกว้างๆที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป แต่มีข้อเป็นหลักตายตัว นิทานบางเรื่องอาจจะมีลักษณะเนื้อหาคาบเกี่ยวกันบ้าง ผู้ศึกษาควรพิจารณาวัตถุประสงค์และทัศนคติของผู้เล่าประกอบกับลักษณะและเนื้อเรื่องของนิทานว่ามีลักษณะใดที่เห็นเด่นชัดแล้วจึงจัดจำแนกเข้าหมวดหมู่

1.4 องค์ประกอบของการเล่านิทาน

องค์ประกอบของการเล่านิทาน มีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ

1. ผู้เล่านิทาน คือ ผู้ส่งสารซึ่งจะมีทักษะ ความสามารถ ทิลาในการเล่าเรื่องเฉพาะตัว ผู้เล่านิทานที่มีความสามารถจะทำให้เนื้อเรื่องที่สนุกสนานอยู่แล้วสนุกสนานตื่นเต้นชวนติดตามมากขึ้น ผู้เล่านิทานแต่ละคนอาจจะจดจำเนื้อหาเรื่องราวได้ไม่เหมือนกัน สนใจรายละเอียดต่างกัน บางคนชอบเล่าแบบรวรัดก็จะจำแต่เฉพาะเนื้อหาหลักๆข้ามเนื้อความบางตอนไปเสีย บางคนสนใจรายละเอียดก็จะพรรณนาความมาก นิทานเรื่องเดียวกันจึงมี เนื้อหาแตกต่างกันไป

2. เนื้อเรื่องของนิทาน เนื้อเรื่องนิทานจัดเป็นเนื้อหาสาระ ที่ผู้เล่านิทานส่งไปให้ ผู้รับสาร คือผู้ฟัง นิทานมีหลายประเภทดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีเนื้อหาและความยาวต่างกัน นิทานเรื่องเดียวกันอาจมีเนื้อเรื่องแตกต่างกันไปเรียกว่า มีหลายสำนวน (Version) คำว่า “สำนวน” ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 38) อธิบายว่า “สำนวนเป็นคำศัพท์ที่ใช้กับนิทาน

พื้นบ้านเรื่องเดียวกัน แต่เก็บจากที่ต่างๆกัน หรือเก็บจากผู้เล่าคนเดียวกันแต่ต่างเวลากัน นิทานที่เก็บได้จากผู้เล่าคนหนึ่งหรือครั้งหนึ่งๆ ก็เป็นนิทานสำนวนหนึ่ง”

3. ผู้ฟังนิทาน คือ ผู้รับสาร ซึ่งจะต่างจากผู้รับสารอื่นๆอยู่บ้างตรงที่ผู้ฟังนิทานส่วนใหญ่จะมีความสนใจในเนื้อเรื่อง และพยายามจะมีส่วนร่วม เช่น มีการซักถาม คัดค้านหรือสนับสนุนเนื้อหาในนิทาน เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกับผู้เล่าจะทำให้บรรยากาศในการเล่านิทานสนุกสนานยิ่งขึ้น ในทางคติชนวิทยาแบ่งผู้ฟังนิทานออกเป็น 2 ประเภท (ศิริพร จิตะฐาน. 2523 : 22-23) คือ 1) ผู้คนทั่วไปที่ชอบฟังนิทาน จำเรื่องได้แต่ถ่ายทอดไม่ได้ (Passive Bearers Tradition) 2) บุคคลที่มีวิญญูณของนักเล่านิทาน (Active Bearers Tradition) เมื่อฟังนิทานจากผู้เล่าคนหนึ่งๆ แล้วก็สามารถจดจำเนื้อเรื่องและสามารถถ่ายทอดได้อย่างมีชีวิตชีวา มีลีลาดึงดูดผู้ฟังได้อย่างน่าสนใจ ผู้ฟังประเภทนี้นับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและ การแพร่กระจายของนิทาน

4. จุดประสงค์ในการเล่านิทาน การเล่านิทานจุดมุ่งหมายส่วนใหญ่อยู่ที่ความสนุกสนานบันเทิงเป็นหลัก ส่วนจุดมุ่งหมายอื่นๆนั้นมักจะขึ้นอยู่กับผู้เล่า นิทานเรื่องเดียวกันผู้เล่าอาจจะมีจุดประสงค์ในการเล่านิทานแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

4.1 เพื่อความสนุกสนาน เป็นเรื่องบันเทิงใจในยามว่าง

4.2 เพื่อใช้สั่งสอน ได้แก่ นิทานคติต่างๆ

4.3 เพื่อให้ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น นิทานเกี่ยวกับสถานที่

ปรากฏการณ์ ธรรมชาติ

4.4 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนา เช่น รามายณะ นิทาน

เกี่ยวกับเทพเจ้าต่างๆ เป็นต้น

โอกาสในการเล่านิทาน การเล่านิทานเล่าได้เกือบทุกโอกาส ได้แก่ ในงาน ประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะที่ทำงานร่วมกัน เช่น ทำนา ทำไร่ เก็บฝ้าย จักสาน เย็บปักถักร้อย เตรียมของทำงานประเพณี ขณะเดินทาง เป็นต้น ในช่วงเวลาที่ไม่สามารถไปไหนหรือทำกิจกรรมอื่นใดได้สะดวก เช่น ในฤดูหนาว หรือช่วงฝนตก เป็นต้น ผู้เล่านิทาน มักจะเป็นนักบวชหรือพระภิกษุ โดยยกตัวอย่างเล่าแทรกไปในคำสอน ทำให้สังเกตพบเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับ การเล่านิทานน่าจะเป็นช่วงเวลากลางคืน ซึ่งเสร็จจากภารกิจการงานประจำวันมาพักผ่อนร่วมกัน เรื่องที่เล่าก็เป็นเรื่องนานาชนิด แต่พอตกคึกเรื่องทีเล่าก็มักจะเปลี่ยนมาเป็นเรื่องผี องค์ประกอบของการเล่านิทานที่กล่าวมานี้ องค์ประกอบที่มีผลให้เนื้อ

เรื่องของนิทานเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุดคือ ผู้เล่านิทาน นิทานที่แพร่กระจายไปตามถิ่นต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวผู้เล่า

2. หนังสือภาพประกอบนิทาน

2.1 ความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทาน

มีผู้ให้ความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทานไว้มากมาย ซึ่งผู้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าได้รวบรวมไว้ดังนี้

พริ้มเพรา นิตมร (2526 : 9) ได้ให้ความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทานว่า “หนังสือภาพประกอบนิทาน คือหนังสือสำหรับเด็กประเภทที่ภาพมีบทบาทในการสร้างความมีชีวิตชีวา และมีส่วนร่วมในการดำเนินเรื่องของหนังสือ”

ปราณี เชียงทอง (2526 : 56) ได้กล่าวถึงหนังสือภาพประกอบนิทานว่าเป็นหนังสือที่มีรูปภาพเป็นส่วนอธิบายเรื่อง โดยทั่วไปหนังสือภาพประกอบนิทานมีไว้สำหรับเด็กเล็ก วัยก่อนเข้าเรียน ที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ แต่เด็กสามารถอ่านเรื่องจากภาพหรือผู้ใหญ่อ่านเรื่องให้ฟัง หนังสือภาพประกอบนิทานเป็นหนังสือที่ภาพและเนื้อเรื่องมีความสำคัญเท่ากัน

รัตพร ชังธาดา (2531 : 107) ให้ความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทาน คือ หนังสือที่มีรูปภาพเป็นส่วนอธิบายเรื่อง ซึ่งโดยทั่วไปมีไว้สำหรับเด็กวัยก่อนเข้าเรียนที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ แต่เด็กสามารถอ่านเรื่องจากภาพหรือผู้ใหญ่ อ่านเรื่องให้ฟัง

วินัย รอดจ่าย (2540 : 14) ได้ให้ความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทานว่า หมายถึง หนังสือที่เน้นแสดงเรื่องราวด้วยภาพประกอบให้เห็นเด่นชัด มากกว่าเรื่องราวที่น่าเสนอ ดังนั้นส่วนใหญ่ จึงมีรูปแบบที่เต็มไปด้วยภาพวาดหรือภาพประกอบอื่น ๆ ตลอดไปทั้งเล่ม เรื่องหรือตัวอักษรเป็นเพียงส่วนขยายให้ภาพสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น

หนังสือภาพประกอบนิทาน (Picture Books) เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชน มุ่งให้ความเพลิดเพลิน นิยมใช้ภาพในการนำเสนอเรื่อง มีเนื้อหาที่เป็นจำนวนคำน้อย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 7)

จากความหมายของหนังสือภาพประกอบนิทานที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงพอสรุปได้ว่า หนังสือภาพประกอบนิทานเป็นหนังสือสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนที่ภาพมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ภาพและเนื้อเรื่องมีความสำคัญเท่ากัน ผู้อ่านจะได้ดูทั้งภาพและอ่านคำบรรยายไปพร้อมกัน ซึ่งเด็กอาจจะได้รสจากการอ่านเรื่องจากภาพหรือจากผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้

2.2 องค์ประกอบของหนังสือภาพประกอบนิทาน

หนังสือภาพประกอบนิทานมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. เนื้อเรื่อง ต้องชัดเจนโดยมีภาพเป็นเครื่องเสริมให้เนื้อเรื่องชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะโลกของเด็ก ๆ เริ่มต้นในบ้าน เหตุการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็ก ล้วนเป็นสิ่งสำคัญ และมีความหมายต่อเด็กทั้งสิ้น ทั้งที่เกี่ยวกับพ่อแม่ พี่น้องในครอบครัวหรือเกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ รอบตัวเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นโลกของเด็กขยายออกไปสู่เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างออกไป เพื่อนร่วมชั้นเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือโรงเรียนอนุบาล และเพื่อน ๆ ที่เด็กรู้จัก ความเข้าใจของเด็กในเรื่องเวลาระยะทางและขนาดมีมากขึ้นหนังสือสำหรับเด็กเล็ก จึงควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ ตัวเอกในเรื่องอาจจะเป็นเด็ก เป็นสัตว์ที่เล็ก ๆ ขอบ เช่น สุนัข แมว กระต่าย หนู หรืออาจเป็นสิ่งของที่มีการกระทำและความรู้สำนึกคิดอย่างคน ตัวเอกควรมีบทบาทหรือลักษณะที่ประทับใจเด็ก (นিকা ชูโต และกล่อมจิตต์ พลายเวช (2527 : 138) ทั้งนี้เนื้อเรื่องควรมีสาระ สนุกสนาน ตื่นเต้น น่าสนใจ ให้ความรู้และความเพลิดเพลิน ส่งเสริมจินตนาการ สอดแทรกคุณธรรม (ณรงค์ ทองปาน. 2526 : 61)

2.เค้าโครงเรื่อง (Plot)

นิกา ชูโต และกล่อมจิตต์ พลายเวช (2527 : 138) มีความเห็นว่าเค้าโครงเรื่องควรเป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียงเด็ก มีโครงสร้างที่เหมาะสม มีการเริ่มต้น มีปัญหาและการแก้ปัญหา หรือเสนอเหตุการณ์ที่จะช่วยแก้วิกฤตเสริมทักษะหรือประสบการณ์ แก่เด็กด้านต่าง ๆ และจบลงด้วยดี ควรมีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว สนุกสนาน น่าสนใจ

วินัย รอดจำย (2540 : 28) ได้กล่าวถึงลักษณะของโครงเรื่องที่ดีไว้ดังนี้

1. สอดคล้องกับความถี่รวบยอดหรือแก่นของเรื่อง
2. สามารถสอดแทรกข้อมูลและรายละเอียดที่ต้องการนำเสนอได้มาก

ที่สุด

3. ไม่ควรสลับซับซ้อน หรือมีเหตุการณ์ที่ไม่สมจริงมากเกินไป
4. สนุกสนาน
5. ให้อคติเตือนใจ

3. ตัวละคร (Characterization) ตัวละครควรมีวัยใกล้เคียงกับเด็ก จะเป็นคน สัตว์หรือสิ่งของก็ได้ ถ้าตัวละครที่ไม่ใช่คนก็จะคิดได้ พูดได้ และกระทำได้ เหมือนคน สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย (สมวรา อิงสวัสดิ์. 2540 : 13) และ

ในเรื่องสำหรับเด็กก็จะขาดตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ เพื่อได้ช่วยคลี่คลายปัญหา ซึ่งผู้เขียนควรบรรยายลักษณะท่าทางให้ผู้อ่านเห็นภาพจนน่าได้อย่างชัดเจน(วิริยะ สิริสิงห. 2537 : 65)

4. ฉากหรือบรรยากาศของเรื่อง (Setting) ควรเป็นฉากที่ใกล้ตัว หรือฉากที่เด็กคุ้นเคย ไม่ควรบรรยายให้ละเอียดมากนัก เพราะผู้อ่านอาจสร้างจินตนาการขึ้นมาเองได้ ฉากควรเปลี่ยนแปลงไปตามการดำเนินเรื่อง หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือชีวประวัติ ฉากต้องชัดเจน น่าเชื่อถือและตรงตามข้อเท็จจริง (ปราณี เชิงทอง. 2526 : 138)

5. ภาพประกอบ (Illustrations) ภาพประกอบเป็นหัวใจสำคัญ ของหนังสือสำหรับเด็ก เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยสร้างความคิดและมโนภาพตามเรื่องราวได้ (สนธิ สัตโยภาส. 2536 : 43) เนื่องจากเด็กชอบดูภาพมากกว่าอ่านเรื่อง ภาพจึงควรจะช่วยในเรื่องกระจำงัดขึ้น ช่วยขยายความ เสริมสร้างฉาก และตัวละครให้เด่นชัด และช่วยประดับประดาหนังสือให้งดงาม (นิศา ชูโต และกลุ่มจิตต์ พลายเวช (2527 : 141 – 142) ซึ่งเด็กเล็กจะชอบภาพเขียนง่าย ๆ ไม่มีรายละเอียดซับซ้อน เป็นภาพที่มีชีวิตชีวา ขนาดโตเต็มหน้าสี่ส้น สดใส สีแดงเป็นสีที่เด็กชอบมากที่สุด และสีดำเป็นสีที่เด็กชอบน้อยที่สุด

5.1 ลักษณะของภาพที่เด็กชอบ วิริยะ สิริสิงห (2537 : 26 – 27) อ้างผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของภาพที่เด็กชอบ ไว้ดังนี้

5.1.1 เด็กชอบภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เมื่ออายุมากขึ้นจึงจะชอบภาพซับซ้อนนั้น

5.1.2 เด็กชอบภาพที่แสดงการกระทำและการผจญภัย

5.1.3 เด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาว-ดำ

5.1.4 เด็กอายุ 8 ขวบ สนใจการ์ตูนประกอบวรรณคดีหรือนิทานมากที่สุด อายุ 9 ขวบ และ 10 ขวบ ชอบการ์ตูนตลกขำขันมากที่สุด

5.1.5 เด็กชอบเรื่องที่มีภาพประกอบมาก ชอบภาพใหญ่มากกว่าภาพเล็ก ชอบภาพตรงกับข้อความมากกว่าภาพที่ไม่ตรงกับข้อความ

5.1.6 ภาพสีที่ช่วยให้เกิดจินตนาการได้มากกว่าภาพที่ใช้สี

ชนิดอื่น

5.1.7 เด็กชายและเด็กหญิงอ่านหนังสือเก่งหรือไม่เก่ง ชอบภาพ

ลักษณะเดียวกัน

5.1.8 เด็กสนใจภาพที่อยู่ข้างขวา มากกว่าภาพที่อยู่ข้างซ้าย

5.2 หลักการใช้ภาพที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

5.2.1 ภาพง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน และควรสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

5.2.2 ภาพสี่สควกรูปกระง่าง สวยงาม

5.2.3 แสดงจุดเด่นของเรื่องแต่ละตอนได้และคงลักษณะ

ของตัวละคร

5.2.4 แสดงให้เห็นอาการเคลื่อนไหว ที่เป็นธรรมชาติ

5.2.5 เป็นภาพที่มีชีวิตชีวา เพราะเด็กชอบฝันว่า สิ่งมีชีวิต

อื่น ๆ สามารถทำอะไรได้เหมือนคน เช่น กระต่ายนุ่งกางเกง แมวพูด หมาใส่แว่น เป็นต้น

5.3 ขนาดของภาพที่เหมาะสมกับวัยเด็ก คือ

5.3.1 เด็กเล็ก (อนุบาล – ป.2) ควรมีขนาด $\frac{1}{4}$ ของหน้า

5.3.2 เด็กโต (ป.3 – ป.4) ควรมีขนาด $\frac{1}{2}$ ของหน้า

5.3.3 เด็กวัยรุ่นตอนต้น (ป.5 - ป.6) ควรมีขนาด $\frac{1}{4}$ ของหน้า

5.3.4 เด็กวัยรุ่น (ชั้นมัธยมศึกษา) ขนาดจะเล็กลงได้เพราะเขาอ่าน

หนังสือผู้ใหญ่ได้แล้ว

5.4 การหาจัดภาพด้วยวิธีอื่น ๆ

5.4.1 พิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ ใบพืช ภาพกล้วย ทราย ฯลฯ

5.4.2 การใช้ภาพประดิษฐ์จากวัสดุง่าย ๆ เช่น เศษผ้า กระดาษ

สี เศษเชือกเปลือกไม้ กระดุม ใบไม้ ฯลฯ

5.4.3 การลอกแบบโดยใช้กระดาษคาร์บอนด์ แล้วระบายสีก็จะ

ได้ภาพตามที่ต้องการ

5.4.4 การถ่ายภาพจากของจริง หรือภาพจำลอง ที่ได้จากการปั้นก็

ได้ ส่วนการจัดภาพไม่ควรแยกภาพออกจากเนื้อหา ควรคำนึงถึงน้ำหนักของภาพด้วย (สนิท

ศักดิ์โยภาส. 2536 : 43 – 45)

6. ภาษา การใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็ก ต้องใช้ภาษาง่าย ๆ เข้าใจ

ได้ทันที ทั้งภาษาภาพ ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสี เพราะภาษาเป็นหนทางที่จะให้เด็กรู้

เรื่องราวที่เขียน ก่อให้เกิดอารมณ์ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งคัมตำ (ณรงค์ ทองปาน.

2526 : 77)

6.1 รูปแบบการเขียนหนังสือ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

6.1.1 ร้อยแก้ว การเขียนเป็นร้อยแก้ว มีวิธีการเขียนหลายแบบ

เช่น แบบเล่าหรือบรรยาย แบบมีบทสนทนา แบบใช้ข้อความประกอบภาพ แบบตั้งคำถาม

อะไรเอ่ย เป็นต้น ส่วนการใช้ภาษาในร้อยแก้วนั้น ควรใช้คำ วลี ประโยคง่าย ๆ ใช้คำในการพูด อย่าใช้คำสะแลง คำภาษาถิ่น คำต่างชาติ (สนธิ สัตย์โยภาส. 2536 : 41) ซึ่งลักษณะทางภาษาร้อยแก้วสำหรับเด็กนั้น มีดังนี้ (หทัย ดันหยง. 2529 : 115)

1) ใช้ภาษาพูดหรือภาษาสนทนา ซึ่งมีลักษณะเป็นธรรมชาติ และควรใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง

2) ใช้ภาษาไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาคำโดด ไม่ควรใช้ภาษาบาลี สันสกฤตหรือภาษาต่างประเทศ โดยไม่จำเป็น

3) ใช้ภาษาตรง ๆ เข้าใจง่าย ไม่ต้องแปลความหมายอีกครั้ง ซึ่งไม่เหมาะสำหรับเด็ก

4) ใช้ภาษาให้สอดคล้องกับภาพในหนังสือโดยตลอด

5) ใช้ภาษาตามระดับวัยของเด็ก

6) ควรใช้ภาษากลาง ถ้าจะใช้ภาษาถิ่นหรือภาษาพื้นเมือง ก็ควรพิจารณาในส่วน ที่จำเป็น ทั้งนี้เพราะภาษากลางได้พัฒนาหลักการกว้างขวางเข้าใจง่าย

6.1.2 ร้อยกรอง บทร้อยกรองที่ใช้แต่งหนังสือสำหรับเด็ก มีหลายประเภท เช่น นิทานคำกลอน เพลงสำหรับร้อง บทร้อยกรองเบ็ดเตล็ด เป็นต้น ส่วนคำประพันธ์นิยมใช้คำประพันธ์ง่าย ๆ แต่ง เช่น กลอนสี่ กลอนหก กลอนแปด กาพย์ยานี 11 ฯลฯ ส่วนคำประพันธ์ที่ไม่เหมาะสำหรับเด็กคือ ฉันท์ยาก ๆ โคลงฉันท์ กลบทต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนภาษาที่ใช้ในการเขียนร้อยกรองนั้น มีวิธีการดังนี้

1) ใช้คำง่าย ได้แก่ คำไทยพยางค์เดียว หรือสองพยางค์ คำประสมสองพยางค์หรือสามพยางค์ คำซ้อนสองพยางค์ คำซ้ำและคำที่มีความถี่ในการใช้สูง ซึ่งเมื่อนำมาแต่งบทร้อยกรอง จะช่วยให้เด็กเข้าใจความหมายได้ทันที เช่น ฝนตกพรำพรำ แม่คำกากร่ม

2) ความหมายเด่น ซึ่งหมายถึง ความหมายของคำและเนื้อความในบทร้อยกรอง ต้องเด่นชัด และเข้าใจได้ทันที ไม่สับสนกำกวม

เช่น ถ้าธารน้อย มีน้ำรินไหล

ดูน้ำใสใส เห็นกรวดแหวววา เป็นต้น

3) เล่นเสียงหลากหลายซึ่งหมายถึง การใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ต่าง ๆ หลายเสียงสลับกัน และจังหวะในการออกเสียงด้วย เพื่อให้บทร้อยกรองมีเสียงไพเราะ และมีจังหวะชวนสนุก

4) ผ่ากข้อคิด บทร้อยกรองบางบท เราอาจผ่ากข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีคุณค่าทางใจให้แก่เด็กได้ เช่น ข้อคิดในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือความมีน้ำใจต่อกัน

5) จูงจิตเพลิน คือการทำให้เด็กเกิดความบันเทิงรำเริงใจ ด้วยการอ่านบทร้อยกรอง และบทร้อยกรองบางบท แต่งให้เข้ากับทำนองเพลงไทยแล้วสอนให้เด็กร้อง ก็จะช่วยให้เพลินเพลินยิ่งขึ้น (วิริยะ สิริสิงห. 2537 : 111 - 115)

สรุปได้ว่า หนังสือภาพประกอบนิทานเมืองคัมภ์ประกอบหลายด้าน ทั้งเนื้อเรื่องที่ต้องมีความหมายต่อเด็ก สนุก มีสาระ และสอดแทรกคุณธรรม ได้โครงเรื่องต้องเป็นเรื่องง่าย ๆ ที่เหมาะกับเด็ก มีตัวละครที่วัยใกล้เคียงกับเด็ก มีฉากที่เด็กคุ้นเคย มีภาพประกอบที่มีสีสัน ขนาดรูปแบบตรงกับความสนใจของเด็ก และภาษาซึ่งเด็กเข้าใจง่าย

2.3 ประเภทของหนังสือภาพประกอบนิทาน

สมพร จารุณี (2542 : 12 - 21) ได้แบ่งหนังสือภาพประกอบนิทานออกเป็นหลายประเภท ดังต่อไปนี้

1. หนังสือที่แสดงตัวเลขและจำนวนนับ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน แสดงตัวเลข 1 - 10 และจำนวนนับโดยมีภาพประกอบ เด็กจะได้รู้จักตัวเลข รู้จักสังเกต และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและตัวเลข รวมทั้งได้เรียนรู้ศัพท์และความหมายของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคน สัตว์ และสิ่งของ ซึ่งผู้เขียนมักจะนำมาแสดงแทนจำนวนนับของตัวเลขด้วย

2. หนังสือที่แสดงตัวอักษร หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็ก วัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน อาจจะเป็นหนังสือที่แสดงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยหรือแสดงตัวอักษรของภาษาอังกฤษ เด็กจะมีโอกาสสังเกตเกี่ยวกับเครื่องหมายอันเป็นตัวอักษร รู้จักเปรียบเทียบเสียงกับตัวอักษร รู้จักคำศัพท์ที่ผู้เขียนนำมาแสดงเป็นตัวอย่าง และเข้าใจความหมายของคำศัพท์จากการดูภาพประกอบ

3. หนังสือของเล่น หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียน และวัยเริ่มเรียนหนังสือประเภทนี้นอกจากจะผลิตด้วยกระดาษเหมือนหนังสือปรกติแล้วยังอาจจะผลิตขึ้นจากวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษแข็ง พลาสติก ฝ้าย เป็นต้น หนังสือประเภทนี้บางชนิดอาจจะแสดงภาพสามมิติ ผู้อ่านหรือผู้ฟังมักจะเพลินเพลินกับการฟังเรื่องและดูภาพที่สวยงาม และใช้จินตนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวกับภาพ บางชนิดอาจเป็นหนังสือที่ผู้อ่านสามารถเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ชักหรือดึงแถบกระดาษซึ่งจะทำให้

ภาพเคลื่อนไหวได้ หรือบางครั้งอาจมีการเล่นเกมเกี่ยวกับภาพและข้อความ เป็นต้น หนังสือที่สร้างขึ้นและผู้อ่านอาจจะเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ด้วยนี้อาจจะมีเนื้อหาหลากหลายส่วนใหญ่จะมุ่งให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้เรียนรู้เรื่องราวและความคิดรวบยอดต่าง ๆ ส่งเสริมให้เด็กในวัยก่อนเรียนเกิดพัฒนาการทั้งทางการใช้ภาษาทางความคิด ทางบุคลิกภาพ และทางสังคม

4. หนังสือที่แสดงความคิดรวบยอด หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน เป็นหนังสืออีกประเภทหนึ่งที่พยายามแสดงความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้ภาพและเส้นช่วยทำความเข้าใจ เช่น หนังสือที่แสดงรูปทรงเรขาคณิต เพื่อให้เด็กในวัยเยาว์เข้าใจเรื่องของเส้นตรง วงกลม รูปทรงตรงข้ามกัน เช่น มีด - สว่าน สกปรก - สะอาด เป็นระเบียบ - ทรนงค์ ข้างบน - ข้างล่าง ข้างนอก - ข้างใน เป็นต้น

5. หนังสือที่แสดงเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน เป็นหนังสือภาพประกอบนิทานสวยงามเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ หรือสถานที่ พร้อมกับคำศัพท์หรือคำอธิบายสั้น ๆ แทนความหมายที่แสดงด้วยภาพ เช่น หนังสือภาพประกอบนิทานแนะนำให้รู้จักบุคคลที่มีอาชีพต่าง ๆ เช่น ครู หมอ ตำรวจ แนะนำให้รู้จักสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ เช่น สุนัข แมว นก แนะนำให้รู้จักสิ่งของ เช่น ผลไม้ อวัยวะของร่างกาย ลักษณะภูมิประเทศ และแนะนำให้รู้จักสถานที่ที่เด็กอาจจะมีโอกาสไปเยี่ยมชม เช่น ชายทะเล ภูเขา เป็นต้น

6. หนังสือแสดงภาพโดยไม่มีตัวหนังสือ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน ภาพที่ปรากฏในหนังสือประเภทนี้จะต้องสามารถสะท้อนเป็นเรื่องราวได้ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการ ความคิด และความสามารถทางภาษา เล่าเรื่องจากภาพ อาจจะเป็นการเล่าปากเปล่าหรือเล่าด้วยการเขียน เป็นการส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายและตีความหมายจากภาพด้วย

7. หนังสือภาพประกอบนิทานประเภทเรื่องอย่างง่าย (Easy-to-Read Book) หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยเริ่มเรียน มีภาพเป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่จะมีเรื่องราวที่มีเค้าโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ผู้เขียนจะต้องใช้ภาษาด้วยความระมัดระวัง เพื่อเด็กในวัยเริ่มเรียนจะสามารถอ่านได้ด้วยตนเอง หนังสือภาพประกอบนิทานสำหรับเด็กวัยเริ่มเรียนที่ผู้เขียนไม่ระมัดระวังเลือกใช้คำและประโยคที่เข้าใจได้ง่าย ผู้ใหญ่อาจจะต้องอ่านให้

เด็กฟัง หนังสือภาพประกอบนิทานประเภทนี้ควรมีสาระเรื่องราวที่น่าสนใจสำหรับเด็ก เช่น เรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย เรื่องตลก เรื่องเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ เรื่องเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่องมหัศจรรย์ต่าง ๆ และเรื่องเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา เป็นต้น หนังสือภาพประกอบนิทานประกอบเรื่องอย่างง่ายนี้เหมาะสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาในช่วงต้นด้วย เพราะเด็กในวัยนี้ยังอ่านหนังสือไม่คล่อง เรื่องที่แต่งสั้น ๆ และใช้ภาษาง่ายๆ จึงช่วยฝึกการอ่านได้เป็นอย่างดี

8. หนังสือภาพประกอบนิทานประกอบเรื่อง (Picture Storybook) หนังสือภาพประกอบนิทานประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ยกเว้นหนังสือภาพประกอบนิทานประกอบเรื่องอย่างง่าย ส่วนใหญ่จะเสนอเนื้อหาผ่านภาพ ภาพประกอบเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะหนังสือภาพประกอบนิทานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอด การนับเลข การแนะนำให้อ่านตัวอักษร รวมทั้งหนังสือภาพประกอบนิทานที่ไม่มีตัวหนังสือเลย หนังสือเหล่านี้ โดยปกติจะไม่มีเนื้อหาแต่งเป็นเรื่องที่มีเค้าโครงเรื่องติดต่อกัน แต่จะมีภาพที่สะท้อนเนื้อหาตามสาระสำคัญของหนังสือหรือตามลำดับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของหนังสือ เช่น ตามลำดับอักษร หรือตามลำดับตัวเลข เป็นต้น

หนังสือภาพประกอบนิทานจะมีเนื้อหาแต่งเป็นเรื่องราวตามเค้าโครงเรื่อง โดยมีภาพประกอบตามเนื้อเรื่องทุกขั้นตอน ส่วนใหญ่จะมีภาพประกอบเรื่องทุกหน้า ภาพประกอบและเรื่องที่แต่งจะมีความสัมพันธ์กันและส่งเสริมกัน หนังสือประเภทนี้ ผู้อ่านจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดจินตนาการ ความรู้สึก และได้แนวคิดเป็นคติสอนใจ

หนังสือภาพประกอบนิทานในลักษณะนี้แตกต่างจากหนังสือภาพประกอบนิทานประกอบเรื่องอย่างง่าย ตรงที่ไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นเรื่องที่มีเค้าโครงเรื่องสั้น ๆ และใช้ภาษาง่ายเป็นพิเศษสำหรับผู้อ่านในวัยเริ่มเรียน หรือสำหรับผู้อ่านที่อ่านหนังสือไม่คล่อง

สรุปได้ว่า หนังสือภาพประกอบนิทานมีหลายประเภท แต่ละประเภทเหมาะกับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน มีภาพประกอบเป็นส่วนสำคัญ เด็กจะได้เรียนรู้เนื้อหาผ่านภาพ เด็กจะเกิดพัฒนาการทางการใช้ภาษา ความคิด จินตนาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคม ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและแนวคิดเป็นคติสอนใจ สำหรับการศึกษาขั้นคว่ำครั้งนี้ ผู้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าได้สร้างหนังสือภาพประกอบนิทาน ประเภทหนังสือภาพประกอบนิทานประกอบเรื่อง และนำมาใช้เตรียมความพร้อมด้านการฟังและการพูดแก่เด็กระดับปฐมวัย

2.4 ลักษณะของหนังสือภาพประกอบนิทานที่ดี

หนังสือภาพประกอบนิทานเป็นหนังสือสำหรับเด็กประเภทหนึ่ง ที่ผู้ใหญ่ มักจะเป็นผู้แต่งหรือจัดหามาให้เด็กอ่าน การรู้จักหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก จึงช่วยเป็นข้อพิจารณา หนังสือ เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุด

หนังสือที่ดีสำหรับเด็กนั้น หมายถึง หนังสือที่เด็กอ่านได้ด้วยความเพลิดเพลิน สนุกสนานโดยไม่มีการบังคับให้อ่าน มีเนื้อหาสาระที่ตรงกับความสนใจ มีรูปเล่มที่สวยงาม สะดุดตา (ฉวีวรรณ อุภาภินันท์. 2527 : 48)

รัถพร ชังชาดา (2531 : 38 – 39) กล่าวถึงหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก ไว้ดังนี้

1. เรื่องดี มีแนวคิดที่มีคุณค่า เหมาะสมกับวัยและความรู้ ความสามารถของเด็ก โครงเรื่องที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ซึ่งเด็กสามารถจับสาระสำคัญของเรื่อง ได้โดยง่าย มีวิธีการเสนอเรื่องที่ดี น่าสนใจ น่าติดตาม ทำให้เด็กอยากอ่านต่อไปจนจบ มีลำดับขั้นตอนการเสนอเรื่องจากง่ายไปหายาก

2. การใช้ภาษาดี ต้องมีทั้งด้านการใช้คำและสำนวนภาษา ซึ่งด้านการ ใช้คำต้องเป็นคำง่าย ที่เด็กรู้จักและคุ้นเคย เป็นคำสุภาพ ใช้ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง หลีกเลียง การใช้คำหยาบ คำภาษาตลาด และคำแสลง ควรนำคำใหม่มาใช้บ่อย ๆ เพื่อให้เด็กจดจำ คำใหม่ได้เร็วขึ้น

ปราณี เชียงทอง (2526 : 7 – 8) ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมที่ดีไว้

ดังนี้

1. ตรงกับความสนใจเด็ก เนื้อเรื่องเหมาะสมกับความสนใจและความ ต้องการของเด็ก ซึ่งสิ่งที่เด็กต้องการได้แก่ ความรัก ความเอาใจใส่ ความต้องการการยอมรับ ความต้องการอยากเป็นคนเก่งและคนดี เรื่องจึงควรมีลักษณะดังนี้

1.1 เป็นเรื่องสนุกให้ความเพลิดเพลิน

1.2 ส่งเสริมจินตนาการ

1.3 ส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจ

1.4 สนองอารมณ์ที่ปรารถนา เช่น อยากเป็นคนเก่ง อยากเป็นผู้ที่

ประสบความสำเร็จ อยากได้รับความรัก เรื่องเช่นนี้มักเป็นที่พอใจของเด็ก

ส่งเสริมความรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ช่วยเสริมสร้างบุคลิก กล่อมเกลาจิตใจให้ดีงาม

2. คำโครงเรื่อง ไม่ซับซ้อน มีแนวของเรื่องเด่นชัด กระชับไม่เป็นเยื่อ ตัวละครอยู่ในวัยใกล้เคียงกับเด็ก

3. จำนวนภาษา เป็นภาษาง่ายๆ ตรงไปตรงมา และควรมีคำบรรยาย
เท่าที่จำเป็น เพราะเด็กจะสนใจภาพมากกว่า

4. ภาพประกอบ เป็นหัวใจของหนังสือสำหรับเด็ก จึงควรเป็นภาพที่มี
ความรู้สึกมีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหวสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

5. รูปเล่ม ขนาดกะทัดรัด เหมาะมือ กระดาษคุณภาพดีใช้ตัวหนังสือ
ขนาดใหญ่ พอเหมาะกับวัยของเด็ก

สรุปได้ว่า ลักษณะของหนังสือภาพประกอบนิทานที่ดีย่อมประกอบด้วย
เรื่องดี สนุก ให้ความรู้ มีแนวคิด มีคุณค่า ใช้ภาษาดี ใช้คำง่ายๆ ภาพประกอบมีชีวิตชีวา
สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง รูปเล่มกะทัดรัดเหมาะกับวัยของเด็ก

2.5 คุณค่าของหนังสือภาพประกอบนิทาน

หนังสือภาพประกอบนิทานเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนึ่ง
สมพร จารุณี (2542 : 35 - 43) กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางภาษา งานวรรณกรรมสามารถส่งเสริมพัฒนาการ
ทางภาษาของเด็กได้เป็นอย่างดี หากพ่อแม่หรือครูให้เด็กได้มีโอกาสดูหนังสือภาพประกอบ
นิทาน อ่านหนังสือภาพประกอบนิทานให้เด็กฟังบ่อย ๆ การที่เด็กได้คุ้นเคยกับคำ เสียง
ความหมาย ได้ฝึกฝนการพูด รู้จักคำศัพท์ การใช้ภาษาและรู้จักสังเกตรายละเอียดต่าง ๆ
ของภาพ เด็กก็มักจะสามารถในการพูด ในการฟัง และมีความรู้ในการใช้คำศัพท์ต่าง ๆ
อย่างกว้างขวาง และคล่องแคล่ว รวมทั้งช่างสังเกตและมีจินตนาการ การที่ครูหมั่นนำ
วรรณกรรมสำหรับเด็กมาอ่านให้เด็กฟัง หรือให้เด็กอ่านเอง แล้วตามด้วยการสนทนาซักถาม
เกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน จะช่วยให้เด็กได้ความเข้าใจและพัฒนาความคิด ช่วยส่งเสริมให้เด็กมี
ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ในการสร้างจินตนาการ และพัฒนาความคิดได้ดี
อย่างยิ่ง

2. พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญต่อ
พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา ด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านการสังเกต การใช้หนังสือภาพประกอบนิทานที่มีขนาดใหญ่
สีสันสะดุดตา มาให้เด็กดู และกระตุ้นให้สังเกตสิ่งที่ปรากฏในภาพ จะทำให้เด็กได้พัฒนา
ความสามารถในการสังเกต โดยพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ในภาพ

2.2 การใช้หนังสือภาพประกอบนิทาน หนังสือภาพประกอบนิทาน
ประกอบเรื่อง และหนังสือประเภทอื่น ๆ เป็นเครื่องมือให้เด็กรู้จักเปรียบเทียบ เช่น

เปรียบเทียบความแตกต่างด้านขนาด รูปร่าง รูปทรง หรือวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ

เปรียบเทียบลักษณะนิสัยของตัวละคร สถานที่และเหตุการณ์ เป็นต้น

2.3 การจัดกลุ่มหรือการจัดประเภท หนังสือภาพประกอบนิทานที่แสดงความคิดรวบยอดแสดงเกี่ยวกับสี รูปร่าง ขนาด สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการจัดกลุ่มจัดประเภท หากเป็นหนังสือที่แสดงถึงสัตว์ประเภทต่าง ๆ ก็สามารถส่งเสริมให้เด็กจัดประเภทสัตว์ ตามขนาดรูปร่าง ลักษณะที่อยู่อาศัย และตามอาหารที่กิน เป็นต้น

2.4 การจัดลำดับ หนังสือประเภทบันเทิงคดี ที่ผู้แต่งเรียบเรียงเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ วัน เวลา เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง จะช่วยให้เด็กเข้าใจเกี่ยวกับการจัดลำดับ

2.5 การสรุปความ การให้เด็กเล่าเรื่องที่ได้ฟังหรือได้อ่าน ช่วยส่งเสริมความสามารถในการสรุปความ

2.6 การนำความรู้ไปใช้ เด็กควรได้รับโอกาสให้ลงมือปฏิบัติจริงหรือนำความรู้ความเข้าใจ หรือทักษะบางอย่างไปใช้ด้วย เช่น การวาดภาพ ลากเส้น ฯลฯ ภายหลังจากดูหนังสือเกี่ยวกับรูปทรง

2.7 การวิพากษ์วิจารณ์ การที่เด็กได้มีโอกาสสนทนา อภิปราย เรื่องราว เหตุการณ์ ฯลฯ จากเรื่องี่อ่าน การได้แสดงความคิดเห็นพร้อมกับอธิบายเหตุผล การที่พ่อแม่หรือครูใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย จะทำให้เด็กมีการพัฒนาความคิด วิพากษ์วิจารณ์

3. การพัฒนาบุคลิกภาพการที่เด็กในวัยต่างๆ ได้มีโอกาสอ่านวรรณกรรม จะได้สัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลเหตุการณ์ปัญหาและอุปสรรคความไม่ฝืน การต่อสู้ได้เรียนรู้ความทุกข์ความสุขของตัวละคร จะส่งผลให้เด็กรู้จักตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ เข้าใจคนอื่น เข้าใจตนเอง นับถือตัวเองและรู้จักที่จะยอมรับและนับถือผู้อื่น

4. พัฒนาการทางสังคม วรรณกรรมที่เด็กอ่าน ช่วยให้เด็กเข้าใจ ความสัมพันธ์ของตนเองและสิ่งแวดล้อม เรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์ภาพกับสมาชิกในครอบครัว เป็นอันดับแรก เรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่น เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น ยอมรับความคิดเห็น รู้จักบทบาทสำคัญของบุคคลต่าง ๆ รวมทั้งบทบาทของตนเอง ในครอบครัวและชุมชน

สรุปได้ว่า หนังสือภาพประกอบนิทานมีคุณค่าด้านพัฒนาการทางภาษา ส่งเสริมทักษะทางภาษาทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน พัฒนาความคิดและสติปัญญา พัฒนาบุคลิกภาพ ให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง เข้าใจผู้อื่น มีพัฒนาการทาง

ตั้งคม ช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ของตนเองและสิ่งแวดล้อม รู้บทบาทของตนเองและปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

2.6 เทคนิคการจัดประสบการณ์ทางการพูด

การนำหนังสือภาพประกอบนิทานภาพมาใช้ เป็นการจัดประสบการณ์ทางภาษาที่สำคัญให้แก่เด็กอีกวิธีหนึ่ง โดยมีเทคนิคการจัดประสบการณ์ทางภาษาไว้ดังนี้

1. แนวคิดบทบาทครู

1.1 ครูเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาของเด็ก ครูควรมีเทคนิค ดังนี้

1.1.1 ไม่วิพากษ์วิจารณ์การใช้ภาษาของเด็กจนเด็กหมดกำลังใจ

1.1.2 ชื่นชมต่อความพยายามในการใช้ภาษาของเด็ก

1.1.3 ไม่ละเลยคำถามของเด็ก พยายามตอบทุกคำถามด้วยภาษาที่เด็กเข้าใจให้ความช่วยเหลือแก่เด็กเมื่อเด็กต้องการ ไม่มีการขู่เจ็ญให้เรียนรู้

1.2 ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการฟัง พูด อ่านและเขียน

1.2.1 อ่านหนังสือให้เด็กฟังอย่างสนุกสนานอยู่เสมอ

1.2.2 ขณะเล่านิทาน ควรถามคำถามให้เด็กคาดคะเนเรื่องราว

1.2.3 ชี้อาชีพที่อ่าน เพื่อกระตุ้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการมองและได้

ยินเสียงที่ครูอ่าน ช่วยให้เด็กเข้าใจทิศทางการอ่าน เขียนตามคำบอกของเด็ก ควรเขียนให้มีขนาดตัวหนังสือใหญ่พอที่เด็กจะเห็นลายมือในการเขียน ขณะเขียนตามคำบอก ควรหมั่นถามให้เด็กติดตามบอกให้ครูเขียน

2. การจัดกิจกรรมสื่อและสิ่งแวดล้อม

2.1 การเรียนรู้ทางภาษาเกิดจากการค้นพบด้วยตนเองมากกว่าการสอนจากครูโดยตรง ครูควรมีเทคนิค ดังนี้

2.1.1 ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือนิทานที่ครูจะอ่านให้เด็กฟัง

2.1.2 ให้เด็กมีโอกาสเลือกสิ่งที่จะอ่าน และเขียนอย่างอิสระในสถานการณ์ที่มีการใช้ภาษาจริง เช่น อ่านป้ายต่าง ๆ ในโรงเรียน

2.2 สร้างสิ่งแวดล้อมที่มีตัวหนังสือที่มีความหมายสมบูรณ์และสัมพันธ์กับตัวเด็ก ซึ่งควรมีเทคนิค ดังนี้

- 2.2.1 ให้เด็กมีส่วนร่วมในการตั้งชื่อ ป้ายคำขวัญ ป้ายคำเตือน ฯลฯ
ภายในห้องเรียน
- 2.2.2 จัดมุมหนังสือให้น่าสนใจ จูงใจให้เด็กอยากเข้าไปเปิดอ่าน และ
ยืมไปอ่านที่บ้าน
- 2.2.3 ให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดป้ายนิเทศ
- 2.2.4 ให้เด็กมีประสบการณ์การอ่าน สื่อหลายประเภท คือ นิทาน
เพลง คำคล้องจอง ข้อความในสิ่งแวดล้อม
- 2.2.5 หนังสือที่จัดไว้ให้เด็กเลือกอ่านควรมีลักษณะที่เด็กภาคคะเน
เรื่องได้ คือ มีภาพและข้อความสัมพันธ์กัน มีตัวหนังสือใหญ่และชัดเจน

จากการศึกษาแนวคิดและเทคนิคการจัดประสบการณ์ทางภาษาดังกล่าว
ข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าเห็นว่า การที่จะพัฒนาทักษะทางภาษาทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน
ให้สัมพันธ์กันนั้น ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ทั้งด้านการสร้างเจตคติ การเป็นแบบอย่าง
ที่ดีตลอดจนควรมีการจัดกิจกรรม สื่อและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้
ทางภาษาได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งการนำหนังสือภาพประกอบนิทานประกอบนิทานมา
ใช้ในการจัดประสบการณ์ก็จัดว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทที่สำคัญ ในกระบวนการเหล่านี้ข้อ
ต่อเนื่อง ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงได้นำเทคนิคการจัดประสบการณ์ทางภาษา มาเรียบเรียงเป็น
คำคล้องจองให้สะดวกและจัดทำเป็นแผนผัง เพื่อง่ายต่อการจดจำและนำไปใช้ดังนี้

2.7 การติดตามผลการใช้หนังสือภาพประกอบนิทาน

ณรงค์ ทองปาน (2526 : 78) ได้เสนอแนวทางการติดตามผลการใช้หนังสือ
ภาพประกอบนิทาน ไว้ดังนี้

1. ด้านการสังเกต

- 1.1 สังเกตความพอใจ ท่าทีของเด็กเมื่อได้พบหนังสือ
- 1.2 สังเกตดูความสนใจของเด็กที่มีต่อรูปภาพและเรื่องราวในหนังสือ
- 1.3 สังเกตจากการอ่านหนังสือ การถนอมหนังสือ การเก็บรักษา
หนังสือว่าเด็กมีพฤติกรรมอย่างไร เพียงใด แล้วครูก็แปลผลจากพฤติกรรมนั้น

2. ด้านการสอบถาม

- 2.1 สอบถามดูว่า หนังสือเล่มใดที่เด็กชอบมากที่สุด
- 2.2 สอบถามดูว่า เด็กชอบและไม่ชอบผู้ใดมากที่สุด ในหนังสือ

เล่มนั้น

2.3 สอบถามเรื่องราวในหนังสือ ถ้าเด็กสามารถเล่าเรื่องให้ฟังได้ก็แสดงว่าเด็กสนใจ

สรุปได้ว่า การใช้หนังสือภาพประกอบนิทานควรมีการติดตามผล โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ทั้งการสังเกตท่าที ความสนใจ และพฤติกรรมของเด็กที่มีต่อหนังสือภาพประกอบนิทานการสอบถามเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบหนังสือ ตัวละคร และเรื่องราวในหนังสือเหล่านั้น

ดัชนีประสิทธิผล (E.I.)

มีนักวิชาการให้ความหมายของดัชนีประสิทธิผลของบทเรียน ไว้หลายท่านด้วยกัน ดังต่อไปนี้

เพชฌุ กิจระการ (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึง ดัชนีประสิทธิผลของบทเรียน หมายถึง อัตราความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนหลังจากเรียนด้วยบทเรียนนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ

สมนึก ภัททิยธนี (2544 : 167) อธิบายไว้ว่า ดัชนีประสิทธิผลของบทเรียน หมายถึง อัตราความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยการเทียบคะแนนที่เปลี่ยนแปลงจากการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนทดสอบหลังเรียน

เมื่อมีการประเมินสื่อการสอนที่ผลิตขึ้นมา เรามักจะคิดถึงประสิทธิผลทางการทดสอบและการวัดประเมินผลทางสื่ออื่นตามปกติอยู่แล้ว จะเป็นการประเมินความแตกต่างของคะแนนใน 2 ลักษณะ คือ ความแตกต่างของคะแนนทดสอบก่อนเรียน และคะแนนการทดสอบหลังเรียน หรือเป็นการทดสอบความแตกต่างเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองของความแตกต่างทางสถิติ แต่ในบางกรณีการเปรียบเทียบเพียง 2 ลักษณะก็อาจยังไม่เป็นการเพียงพอ เช่น การทดลองใช้สื่อการสอนครั้งหนึ่ง พบว่า ผลการวิเคราะห์ทางสถิติปรากฏว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนระหว่างกลุ่มทั้งสอง ปรากฏว่าไม่มี ความแตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลถึงคะแนนการทดสอบหลังเรียนที่จะเพิ่มขึ้นได้สูงสุดของแต่ละกรณี ตามแนวคิดของ ฮอฟแลนด์ การหาดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) กรณีรายบุคคล จำนวนได้จากการหาความแตกต่างของการทดสอบก่อนการทดลองและการทดสอบหลังการทดลอง ด้วยคะแนนสูงสุดที่สามารถทำเพิ่มขึ้นได้ และเสนอแนะว่า ค่าความสัมพันธ์ของการทดลองจะสามารถกระทำได้อย่างถูกต้อง แน่นนอน ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของคะแนนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียน) และคะแนนที่สามารถทำได้สูงสุด

ดัชนีประสิทธิผลจะเป็นตัวชี้วัดถึงขอบเขตและประสิทธิภาพสูงสุดของสื่อ วิธีของ กูดแมน, เฟรทเซอร์ และชไนเคอร์ (สมนึก กัททิษณี, 2544 : 167) มีสูตรดังนี้

$$\text{ดัชนีประสิทธิผล} = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}{(\text{จำนวนนักเรียน})(\text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}$$

สรุปได้ว่า ดัชนีประสิทธิผลของบทเรียน หมายถึง อัตราความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนเป็นการหาค่าอัตราส่วนความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยการเทียบคะแนนที่เปลี่ยนแปลงจากการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนทดสอบหลังเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

อุบล เวียงสมุทร (2540 : 84) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความพร้อมทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องประกอบหุ่นมือ โดยใช้ภาษากลางควบคู่กับภาษาถิ่นและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องประกอบหุ่นมือ โดยใช้ภาษากลางเป็นการวิจัยกับเด็กปฐมวัยในจังหวัดมหาสารคามซึ่งภาษาอีสานเป็นภาษาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องประกอบหุ่นมือ โดยใช้ภาษากลางควบคู่กับภาษาถิ่นมีความพร้อมทางภาษาแตกต่างจากเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องประกอบหุ่นมือ โดยใช้ภาษากลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยความพร้อมสูงกว่ากลุ่มเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องประกอบหุ่นมือ โดยใช้ภาษากลางอย่างเดียว

สมวรา อิงสวัสดิ์ (2540 : 129) ได้ศึกษาการใช้หนังสือภาพประกอบนิทานประกอบการจัดประสบการณ์เตรียมความพร้อมทางการอ่าน แก่นักเรียนระดับปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนระดับปฐมวัยที่ได้รับการเตรียมความพร้อมทางการอ่าน โดยใช้หนังสือภาพประกอบนิทานประกอบการจัดกิจกรรม มีพัฒนาการของความพร้อมทางการอ่านเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความพร้อมทางการอ่าน จากการทดสอบหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม ทั้งในด้านความสามารถในการจำแนกภาพ ความสามารถในการจำแนกเสียง ความสามารถในการรู้คำศัพท์ ความสามารถในการฟัง และความสามารถในการใช้สายตาและกล้ามเนื้อมือให้สัมพันธ์กัน

สถิรนันท์ อยู่คงแก้ว (2541 : 92) ได้ทำการศึกษาเรื่องทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมโดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่ ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมโดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่ก่อนและหลังการทดลองมีทักษะทางภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมแบบปกติก่อนและหลังการทดลองมีทักษะทางภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมโดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่กับ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ของโรงเรียนไพฑูริคศึกษา กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (แบบปกติ) มีทักษะทางภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยสรุปว่า มีวิธีการพัฒนาภาษาให้กับเด็กปฐมวัยหลากหลายวิธีการ เช่น การส่งเสริมความสามารถในการเล่าเหตุการณ์โดยใช้ทักษะพื้นฐานละครสร้างสรรค์ การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเอง และความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสร้างสรรค์ที่ครูมีปฏิสัมพันธ์และไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก รวมถึงการศึกษาเรื่องทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลมโดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่ ซึ่งการศึกษาเหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ทั้งสิ้น

นงเยาว์ กลิกกลาย (2543 : 53) ได้ศึกษาความสามารถด้านการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้เพลงประกอบ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้เพลงประกอบก่อนการทดลองมีความสามารถด้านการฟังและการพูดสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าการนำเพลงมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรม ทำให้เด็กมีความสามารถด้านการฟังและการพูดสูงขึ้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการฟังพอสรุปได้ว่า การฟังเป็นทักษะทางภาษาที่ติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิด และมีพัฒนาการมาตามลำดับตั้งแต่การเลียนแบบเสียงที่ได้ยินจากบุคคลใกล้ตัว เสียงธรรมชาติ จนสามารถจำแนกเสียงต่างๆได้ ฟังคำพูดคำสั่ง แล้วปฏิบัติตามได้ตลอดจนถ่ายทอดเรื่องราวที่ได้ฟังให้ผู้อื่นเข้าใจ การฟังมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งหากได้รับการพัฒนาส่งเสริมอย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะทำให้การฟังของบุคคลนั้นๆมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การเตรียมความพร้อมด้านการฟังในเด็กระดับปฐมวัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากการฟังในระดับนี้จะเป็นการสะสม

ประสบการณ์เพื่อนำออกมาใช้สื่อสารกับผู้อื่นแล้ว ยังเป็นทักษะพื้นฐานในการพัฒนาทักษะด้านอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กต่อไป

จุฬารัตน์ อินุพัฒน์ (2543 : 80-85) ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อก ผลการวิจัยมีข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบเต็มรูปแบบ มีพัฒนาการทางการพูดหลังการทดลองทุกสัปดาห์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบปรกติ มีพัฒนาการทางการพูด หลังการทดลองทุกสัปดาห์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นสัปดาห์ที่ 5 มีพัฒนาการทางการพูดสูงขึ้นไปอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบเต็มรูปแบบ และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบปรกติมีพัฒนาการทางการพูดไม่แตกต่างกัน

การพูดเป็นทักษะทางภาษาที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้สื่อความหมายได้ชัดเจนเพื่อติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และการทำงานในอนาคต ได้มีการนำวิธีการและสื่อที่หลากหลายมาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการพูดของเด็ก ผู้ศึกษาค้นคว้า เห็นความสำคัญในส่วนนี้จึงได้สร้างหนังสือภาพประกอบนิทาน เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการพูดแก่เด็กระดับปฐมวัยและศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อไป

นันทพร ศักดิ์เทวินทร์ (2545 : 89) ได้ศึกษาการสอน ฟัง-พูด ภาษาอังกฤษโดยใช้หนังสือภาพประกอบนิทาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความรู้ด้านทักษะการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น หลังเรียนด้วยหนังสือภาพประกอบนิทานคิดเป็นร้อยละ 87 และมีความคงทนในการเรียนรู้ด้านทักษะการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษ หลังการใช้หนังสือภาพประกอบนิทานผ่านไปแล้ว 2 สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 90.43

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือภาพประกอบนิทาน จะเห็นได้ว่าหนังสือภาพประกอบนิทานมีคุณค่าในด้านการพัฒนาทักษะทางภาษาทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีคติสอนใจ ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ กล่อมกลายจิตใจให้ดีงาม เพราะหนังสือภาพประกอบนิทานมี

องค์ประกอบสำคัญหลายด้านที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ได้มีการนำหนังสือภาพประกอบนิทานมาใช้เป็นสื่อสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษาแก่เด็กทุกระดับ แต่เนื่องจากเด็กระดับปฐมวัย ใช้ทักษะการฟังเพื่อรับข้อมูลมากที่สุดและใช้ทักษะการพูดเพื่อสื่อสารมากที่สุดในชีวิตประจำวัน ผู้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า จึงเห็นความสำคัญที่จะนำหนังสือภาพประกอบนิทานมาใช้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการฟังและการพูด ซึ่งจะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านการฟังและการพูดเต็มศักยภาพ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เทมปรีนส์ (Templin. 1957 : 89) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซับซ้อนและความยาวของประโยคในเด็กอายุ 3-6 ปี ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ความยาวของประโยคที่เด็กพูดจะเพิ่มขึ้นตามอายุและระดับสติปัญญาและฐานะทางสังคม เศรษฐกิจที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กหญิงมีทักษะทางภาษาสูงกว่าเด็กชายเพียงเล็กน้อยและเด็กอายุ 3 ปี ไม่สนใจในเรื่องไวยากรณ์

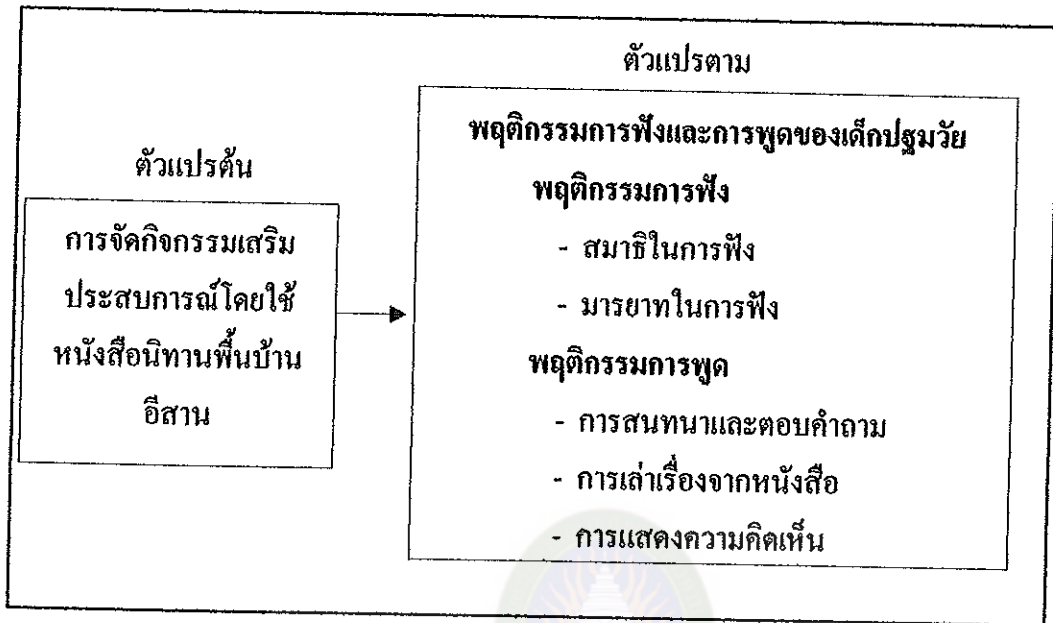
อาร์มสตรอง (Armstrong. 1960 : 98) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้คำศัพท์ที่เด็กรู้จักฟัง และการอ่านโดยศึกษาเด็กอายุ 3-6 ปี ผลปรากฏว่า เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีลงมา จะรู้จักการใช้คำศัพท์ ที่ได้จากการฟังมากกว่าการอ่าน และเมื่ออายุเพิ่มขึ้นจำนวนคำศัพท์ที่แตกต่างกันจะลดลงอย่างรวดเร็ว

กิลมอร์ (Gilmore. 1997 : 102) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของความสามารถในการเล่านิทาน และความเข้าใจในภาษาของเด็กเกรด 3 เนื่องจากความสามารถในด้านนี้มีความจำเป็นอย่างมากต่อความเข้าใจความหมายของคำ เข้าใจเนื้อหา และจะทำให้เด็กเข้าใจเนื้อเรื่องซึ่งทำให้เด็กรู้จักการใช้ภาษาประเมินความเข้าใจภาษา โดยดูจากความสามารถในการเล่าเรื่อง ผลการศึกษาพบว่าความเข้าใจภาษาไม่จำเป็นต้องมีพัฒนาการทางด้านการเล่าเรื่องที่คล่องตัว

จากการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า จากการศึกษาความซับซ้อนและความสามารถในการพูดเป็นประโยค ในเด็กอายุ 3-6 ปี และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการเรียนรู้คำศัพท์รวมถึงเรื่องความสัมพันธ์ของความสามารถในการเล่านิทาน และการเข้าใจภาษาของเด็กทำให้เราทราบข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ และยังสามารถนำวิธีการมาปรับใช้ได้อีกด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดใน โดยผู้วิจัยได้ตั้งแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยโดยใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสาน